

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

Dr. Petre DUȚU

FENOMENE DIVERSE CU IMPACT ASUPRA STABILITĂȚII
ȘI SECURITĂȚII LOCALE, REGIONALE ȘI
INTERNAȚIONALE

Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”
București, 2012

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DUȚU, PETRE,

**Fenomene diverse cu impact asupra stabilității și securității
locale, regionale și internaționale / CS II dr. Petre Duțu. – București:**

Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", 2012-06-13

Bibliogr.

ISBN 978-973-663-984-5

355.45

© Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate
Universității Naționale de Apărare „Carol I”

- *Lucrarea a fost discutată în ședința Consiliului Științific al CSSAS*
- *Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorului*

ISBN 978-973-663-984-5

CUPRINS

Introducere	6
Capitolul 1. Noțiuni generale privind stabilitatea și securitatea locală, regională și internațională	8
1.1. Precizări conceptuale.....	8
1.2. Componentele stabilității și securității locale, regionale și internaționale.....	10
Capitolul 2. Impactul globalizării asupra stabilității și securității locale, regionale și internaționale	20
2.1. Globalizarea – fenomen complex, multidimensional și dinamic.....	20
2.2. Forme de manifestare a impactului globalizării asupra stabilității și securității locale, regionale și internaționale.....	22
Capitolul 3. Schimbările climatice și consecințele lor pentru stabilitatea și securitatea locală, regională și internațională ..	25
3.1. Manifestări ale schimbărilor climatice.....	25
3.2. Impactul schimbărilor climatice asupra stabilității și securității locale, regionale și internaționale.....	28
Capitolul 4. Fenomenele demografice și stabilitatea și securitatea locală, regională și internațională	34
4.1. Creșterea rapidă a populației mondiale și impactul său asupra stabilității și securității.....	34
4.2. Fenomenul îmbătrânirii populației în statele dezvoltate și consecințele sale pentru stabilitate și securitate.....	36
4.3. Urbanizarea și efectele sale în materie de stabilitate și securitate.....	37
4.4. Migrația umană și urmările sale asupra stabilității și securității.....	39
Capitolul 5. Criza financiar-economică și stabilitatea și securitatea locală, regională și internațională	48
Concluzii și propuneri	54
Bibliografie	58

VARIOUS PHENOMENA WITH IMPACT ON LOCAL, REGIONAL AND INTERNATIONAL STABILITY AND SECURITY

Introduction • Specific notions related to local, regional and international stability and security * Conceptual framework * Constituents of local, regional and international stability and security • **Globalization's impact on international, regional and international stability and security** * Globalization as a complex, multidimensional and dynamic phenomenon * Manifestation forms of globalization's impact on local, regional and international stability and security • **Climate change and its sequels on local, regional and international stability and security** * Manifestations form of climate change * Climate change's impact on international, regional and local stability and security • **Climate change and its sequels on local, regional and international stability and security** * World population's rapid growth and its impact on stability and security * Ageing phenomenon in developed countries and its consequences for stability and security * Urbanization and its effects in the area of stability and security * Human migration and its consequences for stability and security • **Economic and financial crisis and local, regional and international stability and security** • **Conclusions and propositions** • **References.**

INTRODUCERE

Abstract

Local, regional and international stability and security are influenced by a range of phenomena which are diverse in terms of their nature and manifestation forms. Among them, there are globalization, climate change, demographic phenomena (world population growth, population ageing in developed countries, urbanization and human migration), the current economic and financial crisis and regional integration.

Each one of the phenomena mentioned above carry out, both individually and all together, a constant, systematic and continuous action on local, regional and international stability and security.

Thus, globalization generates positive and negative effects on all the constituents of stability and security and significantly influences them. At their turn, climate change, by their sequels, have a strong and long-lasting impact on stability and security, determining humans to consider measures to limit their unwanted effects.

The demographic phenomena carry out a constant and continuous influence on security and stability. Their negative effects on stability and security can be limited by concerted measures at national, regional and international level.

If local, regional and international stability and security is wanted to be defined in optimal parameters in order to allow the normal organization and course of human life and activity, then the national, regional and global of state and non-state actors' efforts must be characterized by cooperation and mutual counselling, will, systematic and constant human, material and financial efforts.

Statele lumii împreună cu organizații interguvernamentale și ale societății civile cu vocație securitară își unesc, de regulă, eforturile pentru a asigura, atât cât este posibil, stabilitatea și securitatea locală, regională și internațională. Activitatea lor laborioasă este fie susținută, fie obstrucționată de acțiunea unei palete largi de fenomene diverse cum sunt: *globalizarea, integrarea regională, schimbările climatice, actuala criză financiară și economică, fenomenele demografice* dominante în lume (creșterea accentuată a populației în statele în dezvoltare și îmbătrânirea populației în statele dezvoltate, migrația și urbanizarea). Pe de altă parte, în categoria fenomenelor diverse cu impact asupra stabilității și securității locale, regionale și internaționale pot fi incluse și următoarele: *fenomene naturale; fenomene economice; fenomene sociale; fenomene politice; fenomene demografice.*

În continuare, punem în evidență ceea ce este semnificativ pentru stabilitatea și securitatea locală, regională și internațională. De asemenea, facem sublinierea că impactul diverselor fenomene asupra stabilității și securității poate fi direct sau indirect, iar efectele sunt fie favorabile, fie nefavorabile.

Analiza impactului acestor fenomene asupra stabilității și securității locale, regionale și internaționale o vom realiza distinct pentru fiecare fenomen în parte. De la început, apreciem că între fenomenele pe care le vom analiza există interdependență și interacțiune, pe de o parte, și că ele reprezintă, de fapt, un sistem dinamic deschis, pe de altă parte.

În același timp, facem precizarea că termenul „local” va fi abordat atât dintr-o perspectivă restrânsă – adică la nivel de comunitate umană (comună, oraș, municipiu) –, cât și sens mai larg – adică la nivelul întregii țării. Practic, termenul „local” se referă atât la o comunitate umană restrânsă, cât și la întregul stat, adică la nivelul național.

Lista fenomenelor ce vor fi cercetate ne oferă o imagine heteroclită a structurii lor în raport cu natura, forma de manifestare și domeniul de activitate umană asupra căruia își exercită influența benefică sau defavorabilă.

Stabilitatea și securitatea constituie obiective majore pentru actorii statali și pentru actori nonstatali deopotrivă – organizații interguvernamentale și organizații ale societății civile cu vocație securitară. De aceea, aceștia depun eforturi susținute pentru a le asigura la nivel local și regional în mod prioritar. La nivel internațional, stabilitatea și securitatea sunt dificil de realizat, în integralitatea lor, din cauza complexității factorilor și fenomenelor ce intervin în acest proces.

În scopul efectuării unei profunde analize științifice a fenomenelor cu impact asupra stabilității și securității, prezentul studiu se va centra pe următoarele ipoteze:

- *cu cât se cunosc mai bine și în mod oportun efectele fenomenelor cu impact asupra stabilității și securității locale, regionale și internaționale de către actorii statali și nonstatali, cu atât se maximizează influența lor benefică și se minimizează consecințele lor negative;*

- *dacă statele lumii își concertează sistematic și permanent eforturile spre asigurarea stabilității și securității locale, regionale și internaționale atunci este posibil ca rezultatele să fie cele estimate;*

- *concertarea eforturilor tuturor actorilor statali și nonstatali cu vocație securitară poate fi o premisă a atingerii obiectivului propus – stabilitate și securitate locală, regională și internațională.*

Capitolul 1 NOȚIUNI GENERALE PRIVIND STABILITATEA ȘI SECURITATEA LOCALĂ, REGIONALĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ

1.1. Precizări conceptuale

În scopul înțelegerii unitare a textului prezentului studiu, ne propunem să definim principalele concepte cu care vom opera: stabilitate locală, regională și internațională; securitate locală, regională și internațională.

Prin *stabilitate* se înțelege starea în care un sistem social, politic, economic, financiar, informațional sau de mediu se află într-un echilibru dinamic. Altfel spus, stabilitatea este un sistem dinamic, adică format dintr-un ansamblu de stări posibile și dintr-o regulă ce determină starea actuală a sistemului în funcție de stările sale trecute. „Prin sistem dinamic, trebuie să se înțeleagă orice sistem, oricare ar fi natura sa (...) care evoluează în timp”¹.

Stabilitatea ca stare de echilibru a unui sistem se manifestă la nivel *local, regional și internațional*. De aceea, se definește diferit în funcție de nivelul la care se face referire. Astfel, *stabilitatea locală* poate fi reprezentată ca stare de echilibru dinamic a unei comunități umane de tip comună, oraș sau municipiu. Pe de altă parte, stabilitatea locală se referă și la starea de echilibru dinamic la nivelul național, adică la nivelul întregului stat. În acest context, stabilitatea națională este dată de rezultanta stabilității locale, adică cea care există și se manifestă la nivelul fiecărei localități. În acest caz, stabilitatea este considerată ca fiind un vector².

La *nivel regional*, stabilitatea este starea de echilibru dinamic dată de interacțiunea componentelor socială, economică, politică, militară, de mediu ce alcătuiesc respectiva regiune a lumii. Pe de altă parte, stabilitatea regională este rezultanta stabilității naționale a statelor ce compun regiunea.

La *nivel global*, stabilitatea desemnează starea de echilibru dinamic a componentelor socială, economică, politică, militară, de

¹ Cf. Chapitre 6, *La stabilité*, http://stockage.univ-brest.fr/~fdupont/deug_mass/cours2_annee/files/chapitre6.pdf, p. 2.

² Orice vector se definește prin mărime, direcție și sens.

mediu a întregului mapamond. De asemenea, stabilitatea internațională se poate reprezenta ca rezultanta vectorilor „stabilitate regională” a regiunilor ce compun lumea.

În opinia noastră, *stabilitatea poate fi definită ca ansamblul format din următoarele componente: socială, economică, politică, militară și de mediu*. Deci, se poate vorbi de o stabilitate socială, economică, politică, militară și de mediu la toate nivelurile, adică local, regional și internațional. Evident că între aceste componente ale stabilității există și se manifestă constant interacțiuni și interdependențe.

Securitatea, indiferent nivelul la care se analizează – local, regional, internațional –, reprezintă o stare în care există condiții propice vieții și activității oamenilor. Desigur, maniera de a percepe și de a reprezenta securitatea, la nivel local și regional, diferă de la o comunitate umană la alta, în funcție de gradul de dezvoltare socială și economică a fiecăreia dintre ele în parte. În același timp, securitatea trebuie văzută ca un construct conștient, voluntar, responsabil și concertat al instituțiilor statului și al cetățenilor acestuia, al organizațiilor interguvernamentale regionale și internaționale, al organizațiilor societății civile cu vocație securitară.

Apreciem că securitatea locală, regională și internațională se manifestă ca un sistem format din componentele *socială, economică, politică, militară și de mediu*. La rândul lor, fiecare dintre aceste componente se poate analiza având în vedere următoarele dimensiuni: *umană, materială, organizațională și normativă*.

Din punctul nostru de vedere, stabilitatea și securitatea locală, regională și internațională formează un sistem deschis dinamic. Este un sistem deschis pentru că elementele lor structurale sunt într-o permanentă legătură cu mediul în care se manifestă, pe de o parte, și deoarece între componentele lor sunt interacțiuni și interdependențe semnificative, pe de altă parte. Este un sistem dinamic pentru că fiecare dintre componente evoluează în timp adaptându-se continuu la realitatea înconjurătoare pentru a-și putea menține existența și pentru a se dezvolta.

Prin urmare, atunci când analizăm stabilitatea și securitatea, în cazul în care nu există nicio precizare privind nivelul – local, regional sau internațional –, înseamnă că afirmația făcută este valabilă

pentru cele trei niveluri și pentru ambele realități, adică stabilitate și securitate.

Dacă se analizează structura stabilității și a securității, se constată o identitate a componentelor lor. Pe de altă parte, stabilitatea și securitatea se află într-o relație biunivocă. Altfel spus, dacă există stabilitate, atunci există și securitate și invers, iar existența securității presupune prezența stabilității. Aceasta întrucât aceiași factori ce au un impact semnificativ fie pozitiv, fie negativ influențează în egală măsură atât securitatea, cât și stabilitatea la cele trei niveluri – local, regional și internațional.

1.2. Componentele stabilității și securității locale, regionale și internaționale

În opinia noastră, stabilitatea și securitatea, la toate cele trei niveluri – local, regional și internațional – se află într-o continuă și constantă legătură. Astfel, dacă la nivel local, regional și internațional există stabilitate (pe toate sau pe majoritatea componentelor sale), atunci există și securitate. Invers, dacă există securitate locală, regională și internațională, atunci la fiecare nivel – local, regional și internațional – se poate afirma că există stabilitate. Cu alte cuvinte, nu se poate vorbi de stabilitate dacă nu există securitate și invers. Ambele stări sau sisteme sunt interdependente și interacționează sistematic și constant.

De asemenea, se cuvine făcută precizarea că percepțiile și reprezentările sociale referitoare la stabilitate și securitate diferă de la o țară la alta, de la o regiune la alta ca urmare a sistemelor de valori și a educației diferite, a specificității tradițiilor și cutumelor naționale.

1.2.1. Componentele stabilității locale, regionale și internaționale

Stabilitatea locală, regională și internațională, ca sistem dinamic deschis, are în structura sa următoarele componente: *socială, economică, politică, militară și de mediu*. De aceea, se vorbește adesea în literatura de specialitate, în mediul academic, în mass-media, în discursurile politicienilor și/sau în limbajul cotidian de următoarele tipuri de stabilitate: socială; economică; politică; militară și/sau de mediu. În fiecare din aceste tipuri intră elemente ce definesc respectivul domeniu de activitate și existență umană.

Astfel, *la nivel local*, **stabilitatea socială** desemnează starea în care o comunitate umană beneficiază de condițiile sociale favorabile afirmării și dezvoltării umane pe toate planurile. Aici, avem în vedere asigurarea și garantarea drepturilor tuturor cetățenilor – la educație, sănătate, informație, apărare, liberă circulație, cultură, mediu sănătos, libertate de expresie și conștiință, protecție și asistență socială, acces liber la justiție. În acest scop, instituțiile statului și organizațiile societății civile funcționează în așa fel încât comunitatea își desfășoară viața și activitatea socială fără disfuncționalități majore, atingându-și obiectivele sociale stabile. În plus, stabilitatea socială poate fi evaluată folosindu-se o serie de indicatori cum ar fi: coeziunea socială; consensul național; moralul individual și colectiv; absența tensiunilor și conflictelor sociale; protecția și asistența socială. Dacă acești indicatori, toți sau majoritatea dintre ei, au valori pozitive atunci se poate vorbi de stabilitate socială. În caz contrar, asistăm la instabilitate socială.

La nivel regional, **stabilitatea socială** semnifică existența unor condiții sociale ce permit ca în regiune viața și activitatea comunităților locale să se deruleze fără perturbări, riscuri și amenințări de natură socială. Practic, dacă, la nivel local, există stabilitate socială, atunci și la nivelul regiunii se va instala stabilitatea socială similară, în condițiile controlului național și regional al riscurilor și vulnerabilităților sociale.

La nivel global, **stabilitatea socială** există în măsura în care în majoritatea regiunilor lumii, se poate vorbi despre un controlul adecvat al riscurilor și vulnerabilităților sociale.

Stabilitatea economică este dată de asigurarea și garantarea pentru toate persoanele a următoarelor drepturi: accesul liber la activitate economică, libera inițiativă și exercitarea acesteia în condițiile legii. Ea înseamnă că respectiva comunitate este în măsură să asigure resursele economice – materiale și financiare – necesare și suficiente asigurării traiului cel puțin decent al membrilor săi, continuării activității economice și dezvoltării acesteia. În același timp, procesele economice din întreprinderile private și publice decurg fără disfuncționalități majore, circuitul produselor și serviciilor este cel normal de la producător la consumator, cu respectarea condițiilor de calitate și cantitate. Stabilitatea economică se poate

aprecia prin intermediul unor indicatori economici³ cum ar fi: produsul intern brut; indicele managerilor de achiziții; indicele prețurilor la producător; nivelul mediu al prețurilor de consum în mediul urban; bunurile de folosință îndelungată; costul forței de muncă; construcțiile de case noi; exporturi; importuri; datorie externă; rata șomajului; rata inflației; producția industrială. Dacă acești indicatori, în totalitate sau în majoritatea lor au valori pozitive, atunci se poate vorbi de stabilitate economică.

Stabilitatea politică se referă la asigurarea și garantarea drepturilor politice tuturor cetățenilor: dreptul la asociere (în partide politice, în sindicate, în patronate și în alte forme de asociere), dreptul la grevă, dreptul de vot, libertatea întrunirilor (mitinguri, demonstrații, marșuri de protest, procesiuni sau întruniri). Se spune despre o comunitate că este stabilă politic dacă instituțiile politice și cele statale funcționează în așa fel încât viața și activitatea întregii comunități locale, regionale și globale se derulează fără perturbări și sincope, asigurând un climat organizațional și psihosocial adecvat. Este vorba, printre altele, de consens politic, respectarea jocului democratic de accedere și menținere la putere în comunitatea umană locală și națională; nivelul corupției; tipul guvernării; respectarea principiului independenței puterilor în stat; frecvența, tipul și durata grevelor; numărul mitingurilor și marșurilor de protest; activitatea sindicatelor⁴.

Stabilitatea militară semnifică absența tensiunilor și conflictelor armate sau controlul instituțional al oricăror surse de conflict armat, acte de terorism, insurgență și/sau gherilă. Absența războiului civil, al insurgenței sau luptei de gherilă într-o *comunitate locală* este un indicator semnificativ al stabilității militare. În acest sens, un rol important este jucat de armata națională, în calitate de instrument al garantării și asigurării democrației constituționale, al

³ *Analiza fundamentală*, <http://www.forex-romania.ro/invata/analiza-fundamental/indicatori-economici/indicatori-economici.article>; România –prin cipalii indicatori economici 1995-2000; <http://www.fmi.ro/img/File/Romania%20-%20Principali%20indicatori%20economici,%201995-2000.pdf>

⁴ Florian COLCEAG, *Indicatori de guvernare si profilul profesional al guvernantilor*, http://blog.supradotati.ro/?page_id=21.

integrității și unității teritoriale a țării, precum și al prezervării suveranității naționale.

La nivel regional se poate vorbi de stabilitate militară dacă nu există conflicte armate în niciuna dintre țările ce aparțin regiunii respective sau între două sau mai multe state din acel spațiu geografic.

La nivel global, stabilitatea militară se realizează prin controlul exercitat în mod concret de către comunitatea internațională asupra surselor de conflict armat, prin intermediul statelor care își asumă acest rol și îl pot îndeplini efectiv, cu sprijinul organizațiilor politico-militare și al celor interguvernamentale, precum și al organizațiilor societății civile naționale, regionale și internaționale cu vocație securitară.

La nivel local și regional, stabilitatea militară se poate evidenția prin indicatori cum sunt: nivelul cheltuielilor militare în PIB; frecvența și durata exercițiilor/aplicațiilor cu trupe pe teritoriul național; frecvența și durata exercițiilor/aplicațiilor comune cu trupe din două sau mai multe state; frecvența și natura atentatelor teroriste la nivel local și regional; prezența insurgenței într-un stat sau mai multe din regiune; conflict armat intern între forțele armate și de poliție naționale și forțe paramilitare sau insurgente.

Stabilitatea militară la nivel planetar este dificil de realizat. În permanență au existat și continuă să existe conflicte armate în mai multe zone și regiuni ale lumii. În acest sens, se pot aminti conflictele din Irak, Afghanistan, Africa. Comunitatea internațională, prin resursele de care dispune, nu poate controla efectiv și eficace toate sursele de conflict armat intern și interstatal, intervenind, de regulă, într-o zonă sau alta, dacă un conflict armat sau altul amenință pacea și stabilitatea mondială. În ultimii ani, diferitele organizații interguvernamentale și politico-militare au acționat în zonele în care conflictele armate aduceau atingere gravă drepturilor fundamentale ale omului, puneau semnificativ în pericol pacea din regiune sau puteau să ducă la creșterea insecurității regionale și globale.

Stabilitatea de mediu desemnează ansamblul condițiilor naturale propice vieții umane și nu numai, referindu-se la calitatea apei, solului, aerului, la existența faunei și florei. În acest sens, se vorbește de calitatea mediului definită ca un ansamblu convențional de caracteristici fizice, chimice, biologice și de altă natură (statistice), exprimate valoric, care permit încadrarea mediului într-o anumită

categorie sau scară ierarhică. Pentru stabilirea calității mediului, din multitudinea caracteristicilor fizice, chimice și biologice care pot fi determinate prin analize de laborator, se utilizează practic un număr limitat, acelea care sunt considerate mai semnificative⁵.

Deteriorarea condițiilor de mediu este rezultatul acțiunilor conștiente sau inconștiente ale omului asupra mediului ambiant. Prin accidentele sau activitățile umane necontrolate, s-au declanșat o multitudine de fenomene cu efect negativ asupra mediului care au dus la apariția a numeroase dezechilibre ecologice, punând uneori în mare pericol anumite forme de viață.

Factorii perturbatori ai mediului se pot clasifica în două mari grupe⁶:

1. **factori naturali**: erupții vulcanice și solare; cutremure catastrofale; incendii; inundații;
2. **factori antropici** (rezultați din activitatea umană): creșterea demografică; dezvoltarea agriculturii; dezvoltarea industriei; exploatarea rezervelor naturale etc.

În numeroase cazuri, acțiunile umane desfășurate în industrie, agricultură, construcții, transporturi și exploatarea resurselor naturale au avut un mare impact negativ asupra mediului, generând multe efecte nedorite, unele greu de stopat sau eliminat. Astfel, spre exemplu, de cele mai multe ori din activitățile umane rezultă o serie de factori distructivi precum: produse uzate sau perimate fizic și moral, produse artificiale noi ale căror interacțiuni cu mediul sunt uneori necunoscute și imprevizibile, reziduuri nereciclabile.

Cei mai mulți autori, clasifică principalele tipuri de poluare a mediului înconjurător în patru mari categorii: *poluare fizică* (poluarea radioactivă; poluarea termică; poluarea sonoră); *poluare chimică* (materii plastice – în aer, apă și sol, pesticide și alți compuși organici de sinteză – în aer, apă și sol, metale grele, derivați gazoși ai carbonatului și hidrocarburilor lichide, derivați ai sulfului, derivați ai azotului, fluoruri, particule solide „aerosoli”; materii organice fermentescibile); *poluare biologică* (contaminare microbiologică a

⁵ *Indicatori de mediu – 2008 în Uninea Europeană*, <http://www.cceg.ro/2008stiri/49.htm>.

⁶ *Calitatea mediului ambiant*, <http://www.scritube.com/geografie/ecologie/CALITATEA-MEDIULUI-AMBIANT64214.php>

mediilor inhalate și ingerate – bacterii și virusuri, modificări ale biocenozelor prin invazii de specii animale și vegetale); *poluare estetică* (degradarea peisajelor și locurilor prin urbanizare necivilizată sau sistematizare impropriu concepută, amplasarea de industrii în biotopuri naturale sau puțin modificate de om).

Prin urmare, stabilitatea de mediu impune reducerea poluării prin metode verificate științific, printr-o mai bună gestionare a mediului natural și prin eforturi concertate ale tuturor factorilor responsabili – statali și nonstatali (organizații interguvernamentale, organizații ale societății civile cu preocupări de protecție a mediului).

1.2.2. Componentele securității locale, regionale și internaționale

În opinia noastră, *securitatea*, indiferent de nivelul la care este cercetată, este structurată astfel: *componenta socială*; *componenta politică*; *componenta economică*; *componenta militară* și *componenta de mediu*.

Componenta socială desemnează ansamblul condițiilor sociale ce permit desfășurarea normală a vieții și activității umane. Aceasta se referă, în principiu, la aceleași elemente ca și stabilitatea socială. Aici, avem în vedere asigurarea și garantarea drepturilor tuturor cetățenilor – la educație, sănătate, informație, apărare, liberă circulație, cultură, mediu sănătos, libertate de expresie și conștiință, protecție și asistență socială, acces liber la justiție. De asemenea, se vorbește frecvent în literatură de specialitate despre securitatea socială⁷. Aceasta din urmă include atât asigurările sociale, cât și asistența socială.

Desigur, componenta socială a securității are un conținut mult mai larg decât securitatea socială. Astfel, această componentă se referă, pe de o parte, la asigurarea tuturor drepturilor persoanelor, atât în statul de origine, cât și în statul în care muncesc sau locuiesc după emigrare din țara natală și, pe de altă parte, la existența/absența tensiunilor și conflictelor sociale fie la nivel local, fie la nivel regional sau global. În același timp, componenta socială a securității poate include și aspecte legate de solidaritatea socială – exprimată prin coeziune socială, consens național, moral individual și colectiv,

⁷ *Securitatea socială-curs*, http://www.e-referate.ro/referate/Securitate_sociala_-_curs2007-10-11.html.

conformitate la norme legale și la cutume, relații interpersonale de apreciere.

La nivel regional, în UE, de exemplu, există o coordonare a regimurilor de securitate socială⁸, ceea ce implică eforturi concertate a guvernelor statelor membre de a asigura tuturor cetățenilor europeni drepturile sociale.

Componenta economică a securității privește atât punerea în practică a drepturilor persoanelor în domeniul activității economice, cât și sistemul economic promovat și susținut într-un stat sau altul. Aici, se întâlnesc diferențe semnificative între state în raport cu modul de producție ales și susținut. În general, cele mai multe state ale lumii aleg varianta economiei de piață care, se pare, dă posibilitatea asigurării stabilității economice. Totuși, actuala criză financiară și economică a pus în evidență câteva vulnerabilități majore ale acestui sistem. Pe de altă parte, există și sistemul mixt, ca de exemplu în China, unde sunt prezente două moduri de producție socialist și capitalist. Rezultatele obținute în domeniul economic par a fi deosebit de semnificative. Astfel, Republica Populară Chineză este a doua economie națională la nivel mondial (după Statele Unite ale Americii dar înaintea Japoniei). Totodată, aceasta este economia majoră cu cea mai rapidă creștere, cu o medie a procentului de creștere de 10% pe parcursul ultimilor 30 de ani⁹.

La nivel regional și global, este important să existe o compatibilitate între economiile naționale pentru ca acestea să se poată dezvolta în contextul oferit de globalizarea economică și de integrarea regională în materie de economie. De asemenea, este necesar ca fiecare stat să facă eforturi pentru a se integra pe plan regional și global în economia mondială, puternic influențată de fenomenul globalizării economice și de efectele actualei crize financiare și economice.

Deosebirile privind nivelul de dezvoltare economică între statele aceleiași regiuni și între diferitele regiuni ale lumii pot crea premisele unor tensiuni sau chiar conflicte în plan economic. Sunt

⁸ *Coordonarea regimurilor de securitate socială la nivelul UE*, <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=26&langId=ro>.

⁹ *Economia Republicii Populare Chineze*, http://ro.wikipedia.org/wiki/Economia_Republicii_Populare_Chineze.

cunoscute așa numitele războaie ale „oțelului”¹⁰ sau al „codului”¹¹. În același timp, diferența între nivelurile de dezvoltare economică a Nordului și Sudului determină un flux migratoriu consistent între țările dezvoltate din Nord și cele în curs de dezvoltare din Sud.

De asemenea, acest fenomen al migrației economice se constată și între statele membre ale Uniunii Europene. Astfel, din statele situate în estul și sud-estul continentului pleacă un număr considerabil de persoane apte de muncă spre țările din Vest, mai dezvoltate economic. Fluxul migratoriu, deși oarecum redus din cauza actualei crize economico-financiare și legislațiilor naționale în materie de migrație mai severe, se menține ridicat în prezent¹². În esență, componenta economică a securității privește accesul la resursele de finanțare și piețele necesare pentru a susține niveluri acceptabile ale dezvoltării și puterii statului.

Componenta politică a securității se referă la forma de regim politic existent într-un stat sau altul al lumii. În funcție de regimul politic, mai precis, de forma de guvernare aleasă, se poate vorbi de asigurarea condițiilor punerii în practică a drepturilor politice ale cetățenilor. De regulă, statele dezvoltate și cele membre ale UE sunt recunoscute ca state de drept. Noțiunea *stat de drept* este, în general, utilizată pentru a sublinia diferențele existente între regimurile democratice și regimurile autoritare (dictatoriale). În teoria politică, prin stat de drept se înțelege un stat bazat pe o ierarhie a normelor generatoare de ordine juridică. În statul de drept, statul este garantul libertăților și drepturilor individuale, asigurând totodată securitatea internă și externă a cetățenilor prin instituții democratice. Instituția superioară căreia i se subsumează alte legi și norme este Constituția. Din perspectiva statului de drept, Constituția – ca normă superioară –

¹⁰ Războiul oțelului încaieră China, Rusia și SUA, <http://renne.ro/economie/razboiul-otelului-incaiera-china-rusia-si-sua/234>.

¹¹ Războiul codului-parte a II- a, <http://www.presseurop.eu/ro/content/article/322401-razboiul-codului-parte-a-2>; Războiul codului între Suedia și Danemarca, http://www.presseurop.eu/ro/content/news-brief-cover/38_8851-razboiul-codu-lui-intre-suedia-si-danemarca.

¹² Ioan ENCIU, *Migrația în Uniunea Europeană și Libera Circulație a Forței de Munca*, http://www.ioanenciu.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=69:migratia-in-uniunea-europeana-si-libera-circulatie-a-forței-de-munca.

este o expresie a cetățenilor și reprezintă puterea populară. Prin mecanismele democratice de control prevăzute într-un stat de drept, este asigurată conformitatea normelor inferioare cu cele superioare.

Componenta politică a securității este funcțională dacă sunt absente sau se află sub un control strict tensiunile ce pot genera instabilitate politică într-un stat sau altul. Este vorba de mișcări de protest, de greve de toate tipurile, de revolte sociale îndreptate împotriva unui regim politic reprezentat de un partid sau o coalitie de partide aflate la guvernare și care fie nu-și mai respectă programul politic prin care au cucerit puterea în stat, fie în procesul guvernării, și-au erodat legitimitatea, pierzând încrederea populației. Atunci când crizele politice nu pot fi depășite într-o țară democratică sau alta se ajunge la alegeri anticipate.

Dacă într-o regiune componenta politică a securității se definește prin stabilitate politică, atunci se poate aprecia că aceasta există și funcționează în condiții de normalitate.

Componenta militară a securității privește interconexiunea următoarelor două niveluri: al armelor ofensive și al capacităților defensive ale statelor, împreună cu percepția statelor despre intențiile celorlalți participanți la viața internațională. *La nivel regional și internațional* componenta militară a securității se referă și la: efectivele armatelor naționale și nivelul dotării lor cu mijloace de luptă moderne; apartenența statelor la o alianță politico-militară; existența unor tensiuni/conflicte latente între diferite state din cauze diverse (motive istorice, acces la resurse și piețe, acces la surse de apă potabilă, acceptarea ca membri în diferite organizații regionale economice, acces la împrumuturi cu dobânzi mici); diversitatea intereselor naționale strategice¹³; ponderea și valoarea absolută din PIB alocate de diferite state pentru apărare și securitate.

Componenta de mediu a securității desemnează condițiile de mediu natural – apă, aer, sol, subsol – ce întrețin și mențin viața. Unii autori vorbesc de o securitate a mediului prin care înțelege „... atât biosecuritatea, adică securitatea a tot ceea ce este viu, cât și securitatea lumii anorganice, cea care generează resursele și găzduiește biosul pe glob. (...) securitatea mediului este conceptul de

¹³ *Strategia națională de apărare*, <http://www.presidency.ro/static/ordine/SNAp/SNAp.pdf>, p. 8.

maximă generalitate în sfera securității și este o limitare contraproductivă dacă este redusă doar la protecția mediului sau securitatea ecologică. Securitatea mediului, din perspectiva ultimelor documente ale UE, devine premisa fundamentală a dezvoltării durabile¹⁴.

În opinia noastră, există o strânsă legătură între ceea ce am denumit stabilitatea mediului și componenta de mediu a securității. Dacă există și se manifestă nestingherit o stabilitate a mediului, atunci se poate vorbi și de existența componentei de mediu a securității naționale, regionale sau internaționale. La nivel regional, se poate vorbi de o componentă de mediu a securității dacă există o asemenea componentă funcțională la nivel național în toate statele sau în majoritatea lor din regiunea aflată în discuție. Componenta de mediu a securității globale există și se manifestă în condiții de normalitate atunci când la nivel regional această componentă este funcțională. Desigur, există state, zone și regiuni ale lumii afectate mai mult decât altele de procese ce au dus la distrugerea serioasă a mediului natural.

Componentele securității la oricare dintre nivelurile de existență și manifestare sunt într-o continuă interdependență și interacțiune. De altfel, ele formează un sistem deschis dinamic ceea ce îi permite evoluția în timp și spațiu, de cele mai multe ori, în consens cu dezvoltarea durabilă a societății umane.

Capitolul 2 IMPACTUL GLOBALIZĂRII ASUPRA STABILITĂȚII ȘI SECURITĂȚII LOCALE, REGIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

2.1. Globalizarea – fenomen complex, multidimensional și dinamic

Astăzi, globalizarea, în calitatea sa de fenomen complex, dinamic și multidimensional, este prezentă aproape pe întregul mapamond¹⁵. Există puține spații în lume ce sunt la distanță de acest fenomen. Globalizarea este un termen relativ recent dar, ca fenomen, este destul de vechi. Marile descoperiri din secolul al XVI-lea sunt cele ce au deschis calea. Acum, schimburile sunt din ce în ce mai dense și variate: fluxuri comerciale, umane, culturale, financiare.

Doi sunt factorii ce au permis globalizării să se accelereze după 1980: *liberul schimb* și *progresele în domeniile transporturilor și telecomunicațiilor*. De altfel, globalizarea generează o serie de efecte economice, sociale, politice, financiare și nu numai. Aceste efecte se resimt diferit de statele lumii și de cetățenii acestora. Astfel, statele dezvoltate se bucură de beneficiile globalizării, în timp ce țările în curs de dezvoltare rămân la fel de sărace ca înainte. Practic, globalizarea prin multitudinea de fluxuri create unora le aduce/sporește bogăția, iar altora le agravează sărăcia. Competiția pe care o generează în toate domeniile de activitate avantajează pe cei bogați – indivizi, state ori mari companii transnaționale.

În general, globalizarea se manifestă prin **fluxuri dense și variate**. Printre acestea se numără:

- **Schimburile comerciale** divizate în următoarele categorii de activități: *comerțul mondial* ce se referă la trei mari grupe de produse. Acestea sunt: produse brute, materii prime – energie, produse agricole, petrol; produse manufacturiere (reprezintă 75% din produsele circulante); servicii – servicii tehnologice exportate; vânzări de brevete, drepturi de autor. Bineînțeles, la aceste trei grupe trebuie să se adauge comerțul ilicit, dificil de estimat cu exactitate, dar care

¹⁴ Francisc TOBĂ, *Securitatea mediului la început de mileniu*, http://www.securitatenationala.ro/e107_plugins/content/content.php?content.29.

¹⁵ Petre DUȚU, *Globalizare versus separatism politic*, Editura UNAp, București, 2010, pp. 9-57.

este estimat a reprezenta 15% din comerțul mondial¹⁶. Este vorba de produse contrafăcute, produse procurate pe căi ilicite (de exemplu, țigări); produse ilegale (droguri, arme);

- **Fluxurile uman** ce includ: *fluxurile de refugiați* reprezentate de migrația politică; *migrația de muncă*. (Aici, se întâlnesc atât fluxurile legale de migranți, cât și cele ilegale. Migrația are consecințe atât pentru țara de origine, cât și pentru țara de destinație. Aceste consecințe se referă la influențe consistente demografice, sociale, economice, culturale); *fluxurile turistice*;

- **Fluxurile „invizibile”** în care intră: *fluxurile de capital*, (sursa citată estimează acest flux la 1500 miliarde de dolari SUA ce părăsesc zilnic o țară pentru a ajunge în alta. Aceste fluxuri se realizează prin monedă și investiții directe în străinătate. În același timp, pe lângă forma legală, acestea pot circula și sub formă ilegală); *fluxul de informație și telecomunicațiile*. (Aceste fluxuri trec cu ajutorul mass-media ce le difuzează în întreaga lume, prin intermediul sateliților de comunicații, pe de o parte, și via Internet, pe de altă parte).

Globalizarea este susținută de *factori și actori*. În calitate de *factori* cheie ai globalizării se află: „*dispariția*” *frontierelor* ca urmare a: progresului liberului schimb comercial; liberei circulații a oamenilor (spațiul Schengen în Europa); desființării barierelor pentru fluxurile de capital; *progresele în domeniul mijloacelor de transport*; *progresele în mijloacele de telecomunicații*; revoluția tehnologiilor informației și telecomunicațiilor grație sateliților (Internet, telefoane mobile). În calitate de *actori* ai globalizării sunt: guvernele statelor lumii, organizații economice regionale, societăți transnaționale.

Globalizarea generează atât efecte pozitive, cât și negative pentru țările lumii. De aici, a apărut și se manifestă o rezistență la globalizare. Pe primul plan se situează rezistența la globalizarea economică având în vedere efectele negative ale: *delocalizării* (de exemplu, închiderea de uzine, a se vedea cazul Nokia din România); *inegalitățile produse între statele bogate și cele sărace*, iar în interiorul țărilor, inegalitățile dintre oamenii bogați și cei săraci; *impactului nedorit asupra dezvoltării durabile*. În al doilea rând, este

¹⁶ *La mondialisation: aspects, facteurs et limites*, <http://hetg.ac-reunion.fr/spip/spip.php?article82>, p. 1.

vorba de rezistența la uniformizarea culturală. Cultura occidentală și produsele acesteia cunosc, în prezent, o largă răspândire în întreaga lume, mai ales datorită dezvoltării noilor tehnologii ale informației și comunicațiilor.

În scopul maximizării efectelor benefice ale globalizării și minimizării celor negative, statele lumii adoptă o serie de măsuri politice, economice și nu numai. În opinia noastră, printre aceste măsuri se numără și integrarea statelor în diferite organizații interguvernamentale economice regionale.

2.2. Forme de manifestare ale impactului globalizării asupra stabilității și securității locale, regionale și internaționale

Impactul globalizării asupra stabilității și securității locale se poate manifesta sub următoarele forme: **impact decizional**; **impact instituțional**; **impact distributiv**; **impact structural**.

Impactul decizional se referă la măsura în care forțele și condițiile globale influențează costurile și beneficiile aferente opțiunilor sociale, economice, militare, politice și de mediu cu care se confruntă guvernul țării, pe de o parte, și modul în care aceste alegeri se reflectă în domeniul stabilității și securității, pe de altă parte. Practic, orice decizie a factorilor de conducere, atât la nivel național, cât și local suportă influența mai mult sau mai puțin puternică a globalizării. Aceasta este direct proporțională cu gradul în care respectiva țară este inclusă în circuitul mondial de valori, bunuri și servicii. De fapt, pe măsură ce se realizează integrarea unui stat într-o structură economică, militară, politică sau de altă natură, atât la nivel regional, cât și planetar, impactul globalizării este tot mai prezent și mai semnificativ. Prin urmare, orice decizie luată de guvernul țării, indiferent de domeniu, se va resimți și în stabilitatea și securitatea locală, regională și internațională.

Într-o anumită măsură, impactul decizional al globalizării asupra stabilității și securității se poate reflecta și în maniera în care se optează pentru un sistem sau altul de garantare și asigurare a securității naționale. De exemplu, integrarea României în Alianța Nord-Atlantică, văzută ca un efect al procesului de globalizare, are o puternică influență atât asupra organizării apărării și, implicit, a securității naționale, cât și a responsabilităților asumate de țara noastră privind securitatea regională și mondială.

Impactul instituțional reliefează căile prin care guvernul țării are posibilitatea să aleagă o alternativă de acțiune sau alta în ceea ce privește stabilitatea și securitatea națională, domeniu aflat mai mult sau mai puțin sub influența globalizării. Într-o anumită măsură, factorii de decizie fac o opțiune sau alta ținând seama de efectele globalizării, de contextul creat de aceasta într-un domeniu sau altul de activitate. Astfel, globalizarea, ca fenomen, a generat, pe lângă o serie de consecințe benefice, și o multitudine de provocări la adresa securității umane a individului, dar și a securității umane naționale. De exemplu, au apărut și se manifestă cu o mare frecvență o mulțime de amenințări asimetrice la adresa stabilității și securității. Printre acestea, un loc central îl ocupă terorismul internațional. Ca un răspuns la acesta, unele state au optat pentru apărarea colectivă dobândită prin aderarea și integrarea într-o organizație politico-militară capabilă să le garanteze menținerea stabilității lor într-o stare de normalitate, pe de o parte, și să poată, la rândul lor, să devină generatoare de securitate în regiune și în lume, pe de altă parte.

Impactul distributiv se referă la modurile în care globalizarea modelează configurarea stabilității și securității locale, regionale și internaționale. Astfel, dezvoltarea economică semnificativă a unei țări îi permite acesteia să aloce o parte mai mare din produsul intern brut pentru acoperirea necesarului de forțe și mijloace destinate apărării naționale și, implicit, garantării și asigurării stabilității și securității naționale. În acest sens, existând mai multe resurse financiare, destinate scopului anterior menționat, se poate concepe și organiza un sistem adecvat și flexibil de garantare a securității umane a individului și a țării. Practic, va exista posibilitatea asigurării resurselor umane și materiale, necesare și suficiente, menținerii stabilității și securității naționale în condiții de normalitate. În plus, o țară cu posibilități economice este mai ușor acceptată atunci când solicită aderarea într-o structură politico-militară credibilă și care se constituie ca un temelie solid al garantării stabilității și securității naționale. Totodată, globalizarea acționează și asupra celorlalte componente ale stabilității și securității naționale determinându-le conținutul și tendința de evoluție.

Impactul structural condiționează modelele organizării și comportamentului social, economic, politic, pe plan intern. În consecință, globalizarea își poate lăsa amprenta asupra instituțiilor și

funcționării cotidiene a societății. Prin urmare, acest tip de impact se va regăsi și în modelul de organizare a stabilității și securității naționale. De exemplu, România a optat pentru varianta apărării și securității colective, dobândită prin integrarea în structurile europene și euro-atlantice.

De asemenea, impactul structural se poate observa și la nivelul comportamentului social, economic, politic adoptat de fiecare persoană și grup uman. De pildă, acum, petrecerea concediului în străinătate de către cetățenii țării noastre este o realitate. La fel, și cumpărarea de bunuri de folosință îndelungată de firmă, a unor locuințe moderne. Iar migrația economică a devenit ceva normal pentru mulți români apti de muncă și dornici de un câștig mai mare.

La nivel regional, globalizarea determină statele să se asocieze în diferite organizații economice și nu numai pentru a răspunde adecvat efectelor pozitive și negative pe care acest fenomen le generează. Astfel, pe toate continentele există organizații economice: *Acordul de liber-schimb nord-american (NAFTA)*¹⁷; *Asociația Națiunilor din Sud-Estul Asiei (ASEAN)*¹⁸; *Piața comună a sudului (MERCOSUR)*; *Inițiativa africane de integrare*¹⁹.

La nivel internațional, globalizarea a influențat semnificativ atitudinea comunității mondiale față de crizele și conflictele armate din lume. Astfel, în ultimii 20 de ani, comunitatea internațională s-a implicat activ și responsabil în gestionarea crizelor și conflictelor armate de pe mapamond. În acest sens, o serie de crize și conflicte armate din Africa, Golful Persic, Europa au fost soluționate sau sunt în curs de soluționare prin participarea directă, activă și responsabilă a comunității internaționale. ONU, NATO, UE, OSCE și alte organizații interguvernamentale și-au unit eforturile pentru a asigura stabilitatea și securitatea în lume.

¹⁷ *L'Accord de libre échange Nord-Américain (ALENA)*, în <http://membres.lycos.fr/cyberobline/ALENA/html>, p. 1.

¹⁸ *L'ASEAN, principale organisation régionale*, în <http://canadiana.sianstudies.concordia.ca/>.

¹⁹ *Vezi: Salia TRAORE, Sory KAMISSOKO, Problématique de l'Intégration Régionale*, în <http://www.maliendeexterieur.mi.mes-photos.Sallia.pdf>.

Capitolul 3

SCHIMBĂRILE CLIMATICE ȘI CONSECINȚELE LOR PENTRU STABILITATEA ȘI SECURITATEA LOCALĂ, REGIONALĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ

3.1. Manifestări ale schimbărilor climatice

Astăzi, tot mai multă lume acceptă că Pământul cunoaște o schimbare accentuată a climei, fenomen ce are o multitudine de consecințe diferite și diverse în materie de stabilitate și securitate locală, regională și internațională. În acest sens, se folosește adesea termenul „încălzire globală” pentru a reprezenta efectele activității umane asupra proceselor climatice ale Terrei. Totuși, creșterea temperaturilor medii nu este decât unul din numeroasele aspecte ale modificărilor climatice prevăzute pentru deceniile următoare. Schimbările prevăzute includ creșterea nivelului mării, modificări ale configurației precipitațiilor și secetelor și augmentarea frecvenței și intensității fenomenelor meteorologice extreme. În acest din urmă caz, este vorba de ploi torențiale și/sau de căderi masive de zăpadă în timp scurt și pe suprafețe relativ extinse, apariția și manifestarea unor furtuni și cicloane în regiuni în care altă dată asemenea evenimente meteorologice nu se produceau, secete îndelungate, deșertificări.

De asemenea, o altă expresie curentă, „efect de seră”, este o analogie utilă pentru a descrie anumite caracteristici ale atmosferei terestre. Cea mai mare parte a energiei Pământului provine din razele solare incidente. Anumite gaze naturale prezente în atmosferă – ca vapori de apă, dioxid de carbon și metan – acționează ca geamurile unei sere, adică preiau o parte din această radiație solară care altfel ar fi trimisă în spațiu, ceea ce face să crească temperatura Terrei și să permită aici viața.

În cursul ultimului secol, activitatea umană – prin combustia combustibililor fosili, despădurire și producția de ciment – a cauzat o creștere fără precedent a concentrațiilor de dioxid de carbon și de metan în atmosferă, care depășește acum de departe nivelul epocii preindustriale. În plus, există și alte activități umane ce conduc la degradarea mediului ambiant natural, contribuind la accentuarea schimbărilor climatice.

Majoritatea analizelor și dezbaterilor asupra schimbărilor climatice au fost axate pe problema temperaturilor planetare medii,

dar clima nu este doar o chestiune de temperatură medie. Condițiile climatice variază mult de la un loc la altul, de la un an sau de la un parametru la altul. Printre manifestările schimbărilor climatice, considerate ca fiind probabile sau foarte probabile pentru secolul nostru, figurează următoarele²⁰: creșterea temperaturii maxime și augmentarea numărului de zile calde pentru cea mai mare parte a zonelor terestre; creșterea temperaturilor minime și diminuarea numărului de zile reci sau de zile geroase pentru cea mai mare parte a zonelor terestre; creșterea riscului de secetă pentru cele mai multe zone terestre; augmentarea numărului de episoade intense de ploaie și de zăpadă pentru cele mai multe zone terestre; creșterea intensității cicloanelor tropicale în unele regiuni și a intensității precipitațiilor medii și maxime ce le acompaniază; creșterea nivelului oceanelor de la 9 la 88 cm.

Schimbările climatice riscă să aibă incidente considerabile asupra sistemelor de resurse naturale. În prezent, este bine stabilit că schimbările în mediul natural pot avea efecte asupra subzistenței și a mijloacelor de existență ale populațiilor umane. Această stare de lucruri poate, la rândul său, să conducă la instabilitate și conflicte, adesea apărute în urma deplasărilor de populații și a schimbărilor în regimul de ocupație a pământului și mișcărilor de migrație. Prin urmare, pe măsură ce pericolele și perturbările asociate schimbărilor climatice vor crește în timpul acestui secol, s-ar putea ajunge chiar la deplasări de populație determinate de aceasta. Aceste riscuri sunt inventariate de analizele vulnerabilităților colectivităților la schimbările climatice.

Vulnerabilitatea la schimbările climatice a fost definită ca fiind generată atât de expunerea la condițiile climatice, cât și capacitatea de adaptare a populației expuse. Anumite regiuni nu sunt vulnerabile la schimbările climatice, pentru că expunerea lor la aceste manifestări este redusă. Dimpotrivă, alte regiuni vor fi expuse și, în condițiile în care capacitatea lor de adaptare este inadecvată, vor putea cunoaște stresul și conflictele. În plus, capacitatea de adaptare a diferite cămine poate varia în cadrul aceleiași colectivități, adică unii

²⁰ Robert McLEMAN, Barry SMIT, *Archive: Commentaire N° 86: Changement climatique, migration et sécurité*, <https://www.csis.gc.ca/pblctns/cmmntr/cm86-fra.asp>, p. 6.

membri pot fi mai vulnerabili decât alții dacă expunerea este aceeași. Vulnerabilitatea la schimbările climatice poate, de asemenea, să ia forme semnificativ diferite în interiorul aceleiași mici unități geografice.

Pe scurt, vulnerabilitatea populațiilor umane la impacturile posibile ale schimbărilor climatice depinde atât de natura schimbării în sistemele naturale, cât și de natura sistemelor sociale, politice și economice în funcțiune la un moment dat și într-un loc anume.

Diverși autori au avansat ideea că impactul schimbărilor climatice asupra anumitor regiuni vulnerabile va antrena probabil condiții de penurie și deplasări importante ale populației, chiar mișcări de masă de „refugiați de mediu”²¹. Astfel, unii au remarcat că proiecțiile actuale de creștere a nivelului mării și a intensității cicloanelor tropicale ar putea face de nelocuit un mare număr de mici state insulare²². Aceasta ar conduce la o situație stranie, în care state membre ONU ar înceta să existe geografic, lăsând comunității internaționale grija de a decide soarta locuitorilor lor²³. Alții adoptă o atitudine mult mai pesimistă și apreciază că vor exista efectiv mișcări de masă a populațiilor, mai ales în provinciile țărilor în dezvoltare care sunt incapabile să facă față secetelor recurente și penuriei alimentare ce le însoțesc²⁴. Pe de altă parte, există o a treia categorie de analiști care susțin că migrațiile legate de schimbările climatice vor pune grave probleme în planul securității internaționale în cursul deceniilor ce vor veni²⁵.

În același timp, schimbările climatice vor redesena țărmurile mărilor și oceanelor, vor transforma locurile în care se va putea practica agricultura și cele în care se va putea găsi apa.

²¹ ARCHIVÉ : *Commentaire N° 86 : Changement climatique, migration et sécurité*, <http://www.csis-scrc.gc.ca/pblctns/cmmntr/cm86-fra.asp>.

²² Ibidem.

²³ Robert McLEMAN, Barry SMIT, *Archive: Commentaire N° 86: Changement climatique, migration et sécurité*, <https://www.csis.gc.ca/pblctns/cmmntr/cm86-fra.asp>, p. 9.

²⁴ N. MYERS, *Environmental refugees: a growing phenomenon of the 21st century*, <http://rstb.royalsocietypublishing.org/content/357/1420/609>.

²⁵ ARCHIVÉ : *Commentaire N° 86 : Changement climatique, migration et sécurité*, <http://www.csis-scrc.gc.ca/pblctns/cmmntr/cm86-fra.asp>.

3.2. Impactul schimbărilor climatice asupra stabilității și securității locale, regionale și internaționale

Schimbările climatice au un impact semnificativ, puternic și direct asupra stabilității și securității locale, regionale și internaționale prin efectele pe care le generează în plan social, politic, economic, militar și de mediu.

Riscurile legate de schimbările climatice sunt reale și efectele lor se fac deja simțite. De aceea, comunitatea internațională a reacționat adecvat față de aceste riscuri. Astfel, ONU estimează că toate apelurile sale de urgență, începând cu 2007, erau legate de climat. În același an, Consiliul de Securitate al ONU a ținut prima dezbateră privind schimbările climatice și implicațiile lor pentru securitatea internațională. La rândul său, Consiliul European a atras atenția asupra consecințelor schimbărilor climatice pentru securitatea internațională și, în iunie 2007, a invitat Înaltul Reprezentant și Comisia Europeană să prezinte un raport comun în cadrul reuniunii sale din primăvara lui 2008²⁶.

În același timp, știința schimbărilor climatice este astăzi mai bine înțeleasă. Potrivit concluziilor Grupului interguvernamental de experți privind evoluția climatului, chiar dacă se ajunge, de astăzi până în 2050, la reducerea emisiilor la un nivel inferior înregistrat în 1990, va fi dificil să se evite creșterea temperaturii ce ar putea să fie cu până la 2°C în raport cu nivelurile din era preindustrială²⁷. Această creștere a temperaturii va genera grave riscuri în termeni de securitate, ce se vor intensifica dacă încălzirea continuă. O schimbare climatică scăpată de sub control, cu o creștere mai mare de 2°C, va crea situații fără precedent în materie de securitate, căci un anumit număr de puncte critice riscă să fie deja atinse, puncte dincolo de care schimbările climatice ar putea să se accelereze, să devină ireversibile și, în mare parte, imprevizibile.

Investițiile consimțite pentru atenuarea acestui fenomen și evitarea unor astfel de scenarii, ca și mijloacele ce vizează adaptarea la inevitabil, ar trebui să meargă în pereche cu răspunsul adus la amenințările ce fac ca schimbările climatice să influențeze

²⁶ *Changements climatiques et sécurité internationale*, <http://world-water-forum-2012-europa.eu/IMG/pdf/99389.pdf>, p. 2.

²⁷ Ibidem.

semnificativ securitatea locală, regională și internațională. Aceste două aspecte ar trebui percepute ca făcând parte dintr-o politică preventivă în materie de securitate. Astfel, schimbările climatice vor afecta serios baza economică și agricolă a numeroase țări, îndeosebi pe cea a țărilor în dezvoltare din cauza secetei îndelungate, a altor evenimente meteorologice nedorite (inundații, furtuni, cicloane, ploi torențiale) și a modificării temperaturilor cotidiene în tot mai multe regiuni ale planetei.

Pe de altă parte, temperaturile înalte modifică echilibrul strategic în Arctica, deschizând noi rute comerciale și descoperind rezerve de petrol și gaze, până nu de mult, ascunse sub gheață. La nivel mondial, schimbările climatice vor aduce atingere mecanismelor de împărțire a resurselor, precum râurile frontaliere și rezervele de pește migrator. De asemenea, este posibil ca schimbările climatice să ducă la exacerbarea tensiunilor existente și chiar la declanșarea altora noi. În acest context, nu trebuie exclusă posibilitatea ca schimbările climatice să afecteze stabilitatea politică și economică și să necesite crearea de mijloace eficiente pentru a face față unei astfel de situații.

De asemenea, trebuie văzut în schimbările climatice un multiplicator al amenințării ce întărește tendințele negative, tensiunile și instabilitatea. Principala provocare rezidă în faptul că schimbările climatice amenință să copleșească statele și regiunile, deja fragile, expuse la conflicte. De aceea, este important să se conștientizeze că riscurile nu au doar un caracter umanitar, ele au, de asemenea, o dimensiune politică și de securitate ce are o incidență directă asupra intereselor naționale și regionale. De altfel, conform noțiunii de securitate umană, este clar că numeroase chestiuni referitoare la impactul schimbărilor climatice asupra securității internaționale sunt legate între ele, ceea ce necesită să se formuleze răspunsuri globale coerente și concertate.

La nivel național, schimbările climatice afectează stabilitatea și securitatea în mod diferit de la țară la țară. Dar, stabilitatea și securitatea națională au un aport la stabilitatea și securitatea regională. Pentru a ilustra acest aspect ne vom referi la rolul Uniunii Europene în materie de stabilitate și securitate regională și internațională. Se cunoaște că UE ocupă o poziție deosebită în ceea ce privește atitudinea activă și responsabilă față de consecințele schimbării climatice pentru securitatea internațională, ținând seama de rolul de

prim rang pe care îl joacă în domeniul dezvoltării și politicii climatice la nivel mondial și de avantajul complex de instrumente de care dispune. În plus, având în vedere preocupările UE în materie de prevenire și gestionare a crizelor și conflictelor, a aportului la reconstrucția de după conflict, provocările de securitate nu o scot din domeniul său de competență. De altfel, preocupările UE în materie de schimbări climatice sunt vizibile și în Strategia Europeană de Securitate care ține seama de legătura între încălzirea climatică și concurența pentru resursele naturale.

Efectele schimbărilor climatice se fac resimțite deja în prezent: temperaturile cresc; calotele glaciare se topesc; fenomenele meteorologice extreme devin tot mai frecvente și câștigă în intensitate. Toate acestea generează consecințe în materie de stabilitate și securitate locală, regională și internațională. În continuare, vom analiza câteva dintre acestea:

1. **Conflicte legate de resurse.** Se constată deja, în numeroase puncte de pe glob, diminuarea suprafeței de terenuri arabile, penuria de apă, reducerea rezervelor alimentare și a stocurilor de pește și multiplicarea inundațiilor și prelungirea perioadelor de secetă. Schimbările climatice vor avea ca efect modificarea modelelor pluviometrice și diminuarea rezervelor de apă dulce disponibile într-o proporție ce ar putea atinge 20-30% în unele regiuni²⁸. O scădere a producției agricole va antrena insecuritate alimentară în țările mai puțin dezvoltate sau va agrava această insecuritate și va deschide larg porțile pentru prețuri nesustenabile la produsele alimentare. Penuria de apă, în special, este susceptibilă să provoace tulburări civile și pierderi economice substanțiale, chiar în economiile solide. Pe de altă parte, consecințele vor fi mai mari în regiunile supuse unei puternice presiuni demografice. În general, schimbările climatice vor alimenta conflictele existente, având ca miză resursele ce se epuizează și în mod special, atunci când accesul la aceste resurse este un semn al puterii politice. De asemenea, accesul la resurse energetice poate conduce la menținerea unor conflicte actuale sau la apariția altora noi.

2. **Prejudicii economice și risc pentru orașele de coastă și infrastructurile esențiale.** Potrivit estimărilor, o politică nemodificată

²⁸ *Changements climatiques et sécurité internationale*, <http://world-water-forum-2012-europa.eu/IMG/pdf/99389.pdf>, p. 3.

în domeniul schimbărilor climatice ar putea să coste economia mondială până la 20% din PIB-ul mondial pe an și această proporție va crește încă și mai mult în cursul anilor ce vin²⁹. Marile orașe și infrastructurile lor de susținere, cum ar fi instalațiile portuare și rafinăriile de petrol, sunt adesea construite la țărm sau în deltele râurilor. Ridicarea nivelului apei mării și creșterea frecvenței și intensității catastrofelor naturale constituie o amenințare gravă pentru aceste regiuni și perspectivele lor economice. Astfel, coastele orientale ale Chinei și Indiei, Caraibe și America Centrală ar fi îndeosebi atinse. Creșterea numărului catastrofelor naturale și crizele umanitare vor exercita o presiune considerabilă asupra resurselor țărilor donatoare, inclusiv a capacităților ce permit ducerea operațiilor de ajutor de urgență.

3. Pierderi de teritorii și litigii frontaliere. Oamenii de știință prevăd importante modificări ale țărmurilor mărilor și oceanelor în cursul secolului al XXI-lea. Reculul coastelor și submersiunea de vaste zone ar putea antrena pierderi de teritorii și chiar dispariția de țări în întregime, de exemplu micile state insulare. Litigiile privind frontierele terestre și maritime sau alte drepturi teritoriale probabil se vor multiplica. Va trebui, poate, să se revadă regulile dreptului internațional, în special, al dreptului mării, în ceea ce privește reglementarea litigiilor teritoriale și frontaliere. Concurența pentru accesul la resurse energetice ar putea, de asemenea, să ia forma unui conflict pentru resursele situate în regiunile polare, care vor face posibilă exploatarea prin încălzirea climatică. La rândul său, deșertificarea s-ar putea afla la originea unui cerc vicios ce înlănțuie degradarea, migrațiile și conflictele teritoriale și frontaliere, ce vor amenința stabilitatea politică la nivel național și regional.

4. Migrații datorate factorilor ambientali. Cei care sunt deja expuși la condiții sanitare precare, la șomaj sau la excludere socială sunt mai vulnerabili la consecințele schimbărilor climatice, ce ar putea provoca migrații între țări sau în interiorul acestora sau să le amplifice pe cele existente. Potrivit ONU, până în 2020, se vor număra milioane de migranți „ambientali”, acest fenomen explicându-se, în esență, prin schimbările climatice. Unele țări extrem de vulnerabile la acest

²⁹ *Changements climatiques et sécurité internationale*, <http://world-water-forum-2012-europa.eu/IMG/pdf/99389.pdf>, p. 4.

fenomen cer deja ca migrațiile datorate factorilor ambientali să fie recunoscute la nivel internațional. Practic, aceste migrații ar putea să se traducă printr-o creștere a numărului de conflicte în regiunile de tranzit și de destinație. În acest sens, Europa trebuie să se aștepte la o creștere substanțială a presiunilor migrației.

5. Situații de fragilitate și radicalizare. Schimbările climatice ar putea să întărească în mod sensibil instabilitatea statelor eșuate, solicitând în exces capacitatea deja limitată a guvernelor de a face față eficace provocărilor cu care sunt confruntate. Incapacitatea unui guvern de a răspunde nevoilor de ansamblu ale populației sale sau să o protejeze de dificultățile induse de schimbările climatice ar putea să antreneze frustrări, tensiuni între diferite grupuri etnice și religioase în cadrul țării și o radicalizare politică. Astfel, țări, chiar regiuni întregi, ar putea fi destabilizate.

6. Tensiuni legate de aprovizionarea energetică. Unul dintre principalele conflicte potențiale pentru obținerea resurselor este legat de o concurență sporită pentru accesul la resursele energetice și controlul lor, ceea ce, așa cum se manifestă, este o cauză a instabilității. Totuși, dat fiind că o mare parte a rezervelor mondiale de hidrocarburi se află în regiuni vulnerabile la consecințele schimbărilor climatice și că numeroase state producătoare de petrol și gaz trebuie deja să facă față unor importante probleme socio-economice și demografice, această instabilitate tinde să crească în amplitudine. Această evoluție poate, la rândul său, să antreneze o mai mare insecuritate a aprovizionării energetice și o concurență sporită pentru accesul la resurse. Eventualitatea unui recurs mai important la energie nucleară pentru producerea de electricitate ar putea suscita noi neliniști în materie de proliferare în contextul unui regim de neproliferare deja supus la presiuni. În plus, accidentul de la centrala nucleare-electrică de la Fukushima³⁰ din Japonia, din 2011, a ridicat o serie de întrebări privind folosirea energiei atomice. În plus, cu deschiderea exploatărilor în regiunile până acum inaccesibile, datorată consecințelor schimbărilor climatice, cursa pentru resurse se va intensifica.

³⁰ Elena DUMITRU, *Cum a schimbat dezastrul Fukushima harta energiei*, http://www.adevarul.ro/financiar/business_extern/Cum_a_schimbat_dezastru_l_Fukushima_harta_energiei_0_645536019.html

7. Presiuni asupra guvernării internaționale. În cazul în care comunitatea internațională nu va face față amenințărilor expuse mai sus, multilateralismul va fi pus în pericol. Consecințele schimbărilor climatice vor ațâța resentimentele între principalii responsabili ai acestui fenomen și cei care sunt cel mai atinși. Acestea sunt doar incidențele politicilor ce vizează să atenueze schimbările climatice (sau eșecul acestor politici) care vor determina tensiuni politice la nivel național și mondial. Această fractură potențială nu este doar o diviziune Nord-Sud, ci va fi una de tip Sud-Sud, în special cu aportul crescut în emisiile mondiale al Chinei și Indiei. Arhitectura de securitate internațională, deja supusă la tensiuni, va face obiectul unor presiuni crescânde în anii ce vin.

Diminuarea efectelor negative ale schimbărilor climatice intră în responsabilitatea fiecărei țări, a organizațiilor regionale și internaționale care trebuie să-și unească și concerteze eforturile. Numai în acest mod este posibilă asigurarea stabilității și securității la nivel național, regional și internațional.

Capitolul 4 FENOMENELE DEMOGRAFICE ȘI STABILITATEA ȘI SECURITATEA LOCALĂ, REGIONALĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ

Stabilitatea/instabilitatea și securitatea/insecuritatea locală, regională și internațională sunt legate, în bună măsură, de fenomenele demografice³¹. În această categorie intră natalitatea, fertilitatea, mortalitatea infantilă, sporul natural, fecunditatea, migrația, îmbătrânirea, urbanizarea. Toate aceste fenomene sunt măsurate cu indicatori atât în valoare absolută, cât și relativă, dând o imagine despre creșterea/scăderea populației, despre îmbătrânirea ei, despre evoluția acesteia într-o țară, pe un continent și la nivel mondial.

Analiza noastră asupra fenomenelor demografice se va opri la următoarele aspecte: *creșterea rapidă a populației mondiale; îmbătrânirea populației în statele dezvoltate; migrația umană; urbanizarea.*

4.1. Creșterea rapidă a populației mondiale și impactul său asupra stabilității și securității

La nivel mondial, situația demografică este în plină evoluție. Acest fenomen atinge toate statele lumii. Dacă pentru ca populația lumii să ajungă la 2 miliarde de locuitori au fost necesari 130 de ani (1880-1930), pentru a trece de la 6 miliarde (1999) la 7 miliarde (2011), au fost de ajuns doar 12 ani³². Această evoluție este diferită de la un stat la altul, de la o regiune la alta. În ultimele decenii, populația globului a cunoscut o creștere accentuată, îndeosebi în statele în dezvoltare³³. Astfel, între 1960 și 2011, populația Rusiei a trecut de la 120 milioane la 138 milioane de persoane, în timp ce Nigeria a trecut de la 42 milioane la 152 milioane de persoane³⁴. La 31 octombrie

³¹ Vezi: Petre DUȚU, *Populație mondială și securitate internațională*, Editura UNAp, București, 2005.

³² *Fiche de données sur la population mondiale, 2011*, http://www.prb.org/pdf11/2011population-data-sheet_fr.pdf, p. 3.

³³ *Ibidem*, p. 2.

³⁴ *Croissance de la population mondiale*, http://www.statistiques-mondiales.com/croissance_population.htm.

2011, populația globului era de 7.024.629.828 de persoane³⁵. Dintre aceștia, 1 miliard sunt cei mai defavorizați³⁶.

În cadrul unei populații mondiale în expansiune, zona acoperită de Consiliul Europei reprezintă, acum, 800 milioane de indivizi, adică 12% din populația mondială. Până în 2050, această cifră va scădea la 9%³⁷. China va cunoaște un declin demografic față de India, care va înregistra o puternică creștere a populației sale. În Europa se observă o mare diversitate de tendințe demografice, caracterizate printr-o diminuare a populației în Germania și Rusia și, în schimb, o creștere rapidă în Franța și Regatul Unit al Marii Britanii, datorată, în mare parte, migrațiilor. În acest context, este important să se transforme provocările demografice în oportunități de o manieră care să se garanteze o creștere economică durabilă și securitatea internațională, pe de o parte, și să asigure că valorile democrației, drepturile omului și primordialitatea dreptului rămân prezente nu doar în Europa, ci și în restul lumii, pe de altă parte,.

Schemele de creștere a populației sunt foarte diferite în țările în dezvoltare sau subdezvoltate și țările dezvoltate. În primul caz, demografia se caracterizează printr-o puternică proporție de tineri (vârste între 12 și 24 ani), care reprezintă mai mult de jumătate din populație. Cele 10 țări ce afișează cel mai mare procentaj de tineri se află în Africa Subsahariană, în timp ce următoarele cinci țări sunt situate în Orientul Mijlociu. Or, când acești tineri vor începe să se reproducă, rata natalității în țările amintite riscă să explodeze. Potrivit proiecțiilor, populația în peninsula arabică, în Irak și în Palestina, se va dubla până în 2050³⁸. Populația Egiptului ar trebui să atingă 120 milioane de locuitori, în timp ce Iranul și Turcia vor avea împreună aproximativ 100 milioane de locuitori. În 2050, procentajul persoanelor cu vârstă sub 60 de ani în Arabia Saudită ar trebui să

crească la 18% din populația totală, comparativ cu 33% în Europa pentru aceeași grupă de vârstă, potrivit proiecțiilor ONU³⁹.

Proporția enormă de tineri în aceste regiuni subdezvoltate, adesea instabile, impune o grea povară socială și grave probleme infrastructurii guvernelor care nu au mijloacele de a le oferi educație, servicii sociale, locuințe și posibilități de muncă valabile. Când oamenii nu pot merge la colegiu sau universitate, obține un loc de muncă după studii, sau plăti o locuință ori căsătorească, ei se revoltă. În acest sens, un exemplu îl constituie revoltele din 2011, cunoscute ca „*primăvara arabă*”, în care tinerii au constituit forța socială principală. Pe de altă parte, dacă tinerii nu-și găsesc de muncă în țara lor tind să emigreze, îndreptându-se spre Europa sau America de Nord, unde speră să poată munci și să fie mai bine plătiți decât în țara natală.

4.2. Fenomenul îmbătrânirii populației în statele dezvoltate și consecințele sale pentru stabilitate și securitate

Concomitent cu creșterea numerică, populația mondială îmbătrânește. Conform proiecțiilor, până în 2050, numărul de persoane peste 60 de ani se va tripla la nivel mondial, atingând 2 miliarde de indivizi⁴⁰. Europa, potrivit aceleiași surse, va avea un număr mai mare de persoane vârstnice, ceea ce se va menține câteva decenii. Într-adevăr, până în 2050, mai mult de o treime din populația europeană ar trebui să depășească 60 de ani. Această situație va impune schimbări majore ale politicii și atitudinii vis-à-vis de vârstă. Este vorba de protecția socială și de asistența medicală de care aceste persoane în vârstă de peste 60 de ani au, de regulă, mai multă nevoie.

Țările dezvoltate se confruntă cu o îmbătrânire a populațiilor lor. Rata nașterilor este cu mult sub cea a țărilor în dezvoltare. ONU prevede că numărul persoanelor în vârstă de 60 de ani și mai mult, în regiunile dezvoltate ale globului, va crește de la 245 milioane, în 2005, la 406 milioane, în 2050, în timp ce numărul celor în vârstă de

³⁵ Ibidem.

³⁶ *Population*, <http://villemin.gerard.free.fr/Economie/Populati.htm#comme>

³⁷ *Tendances démographiques en Europe: transformer les défis en opportunités*, <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta12/FRES1864.htm>, p. 1.

³⁸ Ibidem, p. 32.

³⁹ Nicholas EBERSTADT, *The Future of AIDS, în Foreign Affairs*, vol. 81, no 6, novembre-décembre 2002, p. 8, 10, 11, <http://www.foreignaffairs.org>

⁴⁰ *Fiche de données sur la population mondiale, 2011*, http://www.prb.org/pdf11/2011population-data-sheet_fr.pdf, p. 2.

până la 60 de ani de va diminua de la 971 milioane, în 2005, la 839 milioane, în 2050⁴¹.

4.3. Urbanizarea și efectele sale în materie de stabilitate și securitate

Un loc aparte în cadrul fenomenelor demografice îl ocupă urbanizarea. Potrivit rapoartelor ONU, 60% dintre locuitorii globului vor locui în orașe în 2030 (70% în 2050)⁴². În 2008, populația urbană globală a egalat nivelul populației rurale. Se prevede că, datorită creșterii demografice, majoritatea populației se va afla în zonele urbane. Proiecțiile demografice prevăd că numărul de cetățeni va atinge 4,9 miliarde către 2030 și că cifra ar putea să ajungă la 9,2 miliarde, în 2050⁴³.

Orașele vor absorbi în totalitate această creștere și vor continua să atragă persoanele din mediul rural în căutarea unui loc de muncă mai bun și mai bine plătit. Această creștere demografică va fi concentrată în zonele urbane din țările mai puțin dezvoltate, în special din Asia, Africa, America Latină și în Caraibe⁴⁴.

În paralel cu urbanizarea la nivel mondial, se asistă la expansiunea orașelor cu mai mult de 10 milioane de locuitori. În 2007, existau 19 asemenea orașe, cifră ce ar trebui să crească la 27 până în 2025; 80% dintre aceste orașe sunt situate în țări în dezvoltare. Aceste orașe deja imense, ce vor fi literalmente luate cu asalt de o multitudine de noi rezidenți în cursul deceniilor viitoare, vor suferi de diverse flagele ca sărăcie, aglomerare rutieră și poluare, ca și servicii de transport deficitare și condiții de locuit discutabile. Prin

⁴¹ Organisation des Nations Unies, *Perspectives de la population mondiale: la Révision de 2006*, New York, Nations Unies, 2007, <http://www.un.org/esa/population/publications/wpp2006/francais.pdf>.

⁴² *L'environnement de la sécurité future 2008-2030*, http://publications.gc.ca/collections/collection_2011/dn-nd/D4-8-1-2010-fra.pdf, p. 23.

⁴³ Ibidem, p. 23.

⁴⁴ Nations Unies, *Perspectives d'urbanisation mondiale: révision de 2007*, New York, Nations Unies, 2008, pp. 1, 2, 4; *Gouvernement des États-Unis, Joint Operating Environment Trends and Challenges for the Future Joint Force Through 2030*, Norfolk, United States Joint Forces Command, décembre 2007, p. 15.

urmare, cetățenii săraci vor trăi adesea în locuințe insalubre, fără apă, electricitate sau canalizare.

Urbanizarea necontrolată și creșterea megalopolisurilor vor genera probleme de securitate. Expansiunea marilor orașe va atinge, în esență, regiunile de litoral situate la mai puțin de 100 km de coastă. Actualmente, 60% din locuitorii globului trăiesc la mai puțin de 100 km de litoral și 70% la 320 km de mare⁴⁵. Aceste regiuni sunt expuse la amenințări de mediu ca uragane și inundații. Ținând seama că majoritatea marilor orașe se află în țări în dezvoltare, ele vor fi lipsite de infrastructuri și de locuințe salubre. Dezvoltarea acestor orașe va pune presiune pe instalațiile municipale și instituțiile statale. Guvernele competente și care dispun de resurse suficiente vor reuși probabil să asigure o bună gestionare, dar cetățenii din statele slab dezvoltate și țările fragile vor suferi, probabil, repercusiuni din cauza absenței mijloacelor financiare și a infrastructurilor adecvate, a expunerii la boli și criminalitate. Există riscul ca, din aceste cauze, să apară tulburări civile, în timp ce frica sau insatisfacția îi va împinge pe unii indivizi să adere la grupuri criminale sau teroriste. Este posibil ca aceste imense aglomerări haotice să devină un nou câmp de luptă.

Marile orașe, pradă anarhiei, vor furniza criminalilor, teroriștilor și rebelilor noi refugii, permițându-le să se organizeze și să lanseze operații împotriva autorităților locale și centrale. În plus, această situație le va oferi diferitelor organizații ilegale o masă de nemulțumiți, de unde vor putea face recrutări. Pe de altă parte, posibilitatea membrilor organizațiilor criminale și/sau teroriste de a se amesteca în mulțimea urbană și de a obține sprijinul populației locale va îngreuna foarte mult asigurarea ordinii publice de drept de către instituțiile statului competente. De asemenea, carențele unui mare oraș ar putea constitui o piedică în desfășurarea misiunilor umanitare sau de reconstrucție a țării post-conflict, oferind, în schimb, un teren de manifestare pentru teroriști, rebeli sau criminali care pot acționa fără teamă.

Urbanizarea la scară mondială va continua. Carențele marilor orașe în țările subdezvoltate vor crește riscurile de boli, de pandemie și de crize umanitare, accentuând caracterul din ce în ce mai urbanizat

⁴⁵ Ibidem, p. 22.

al conflictelor, obligând țările dezvoltate să-și dezvolte capacități de război urban⁴⁶.

Apariția locală sau generalizată a unei boli infecțioase oarecare ar putea să antreneze efecte directe sau indirecte pentru țările vecine și lumea întreagă, pe toate planurile – economic, social, militar sau politic. Globalizarea, urbanizarea rapidă, utilizarea mijloacelor rapide de transport, schimbarea climatică și transformarea comportamentelor sociale sunt susceptibile să crească incidența și propagarea maladiilor. Călătoriile aeriene accesibile și costurile acceptabile fac ca persoanele, animalele și produsele să poată circula mai rapid și să fie introduse în regiuni în care acestea nu erau răspândite anterior⁴⁷.

4.4. Migrația umană și urmările sale asupra stabilității și securității

Migrația umană este o deplasare a locului de viață al indivizilor. Acesta este un fenomen probabil la fel de vechi ca și omenirea. De fapt, migrația este un fenomen natural, expresia căutării continue de către unii indivizi sau comunități umane a unui loc de viață mai bun decât cel părăsit. În consens cu criteriul geografic, migrația este o deplasare a populației cu schimbare de rezidență, dintr-o unitate geografică în alta.

Există mai multe tipuri de migrație: **internă și internațională; benevolă forțată; generată de factori economici și cauzată de alți factori (sociali, culturali, de mediu).**

Secolul al XX-lea a cunoscut mai multe mișcări de persoane decât alte perioade, în legătură evidentă cu demografia, dar și cu oportunitățile de mobilitate din ce în ce mai dezvoltate într-o lume unde distanțele geografice și culturale se reduc pe zi ce trece din cauza transportului rapid și costurilor mai mici sau a dezvoltării tehnologiilor informației și comunicațiilor. Dată fiind importanța

⁴⁶ Vezi: T. FRUNZETI, V. ZODIAN, *Lumea 2011*, București, Ed. Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2011, pp. 27-28.

⁴⁷ Martin LIBICKI, Shari Lawrence PFLEEGER, *Collecting the Dots: Problem Formation and Solution Elements*, Arlington, RAND Occasional Papers, 2004, p. 14, 15, 21, http://www.rand.org/pubs/occasional_papers/OP103/index.html.

demografică globală, resortisanții din țările în dezvoltare figurează, astăzi, ca cei mai tentați de mobilitate, atât internațională, cât și internă, oricare ar fi alegerea sau optica condițiilor de viață și de muncă mai favorabile.

Migrațiile interne sunt dinamice și variate și pot să se manifeste între zone rurale, de la o zonă rurală la una urbană, între zone urbane sau de o manieră circulară. Acestea pot suscita o migrație internațională, cu sau fără retur, creând în anumite situații un vid la nivelul țării de plecare și favorizând astfel, la rândul lor, o mobilitate internă. A aborda migrațiile înseamnă a viza procese dinamice complexe, cuprinzând locuri de plecare, de sosire și uneori de retur. Aceste mobilități interne pot privi un segment important al populației țărilor în dezvoltare (30% din populația indiană) și sunt creatoare de bogății semnificative (16% din PIB-ul Chinei ar fi legat de migrațiile interne ale chinezilor ce locuiesc în zone rurale, ce lucrează în sectoarele manufacturiere și industriale⁴⁸).

Exodul rural în țările în dezvoltare și puternica rată de creștere urbană a lumii în dezvoltare constituie reprezentările cele mai notabile ale acestor mobilități interne. Migrațiile interne în țările în dezvoltare, conjugate cu o importantă creștere demografică au favorizat emergența polurilor urbane a căror forță de atracție rămâne dificil de controlat. Între 1990 și 2000, populația urbană s-a multiplicat cu 10 trecând de la 262 milioane (163 milioane în țările dezvoltate, 99 milioane în țările în dezvoltare) la 2.856 milioane (882 milioane în țările dezvoltate, 1.974 milioane în țările în dezvoltare)⁴⁹. Se apreciază de sursa citată că 40% din urbanizarea țărilor în dezvoltare asiatice, africane și latino-americane a rezultat din migrațiile interne. Desigur, rata urbanizării variază în funcție de regiunea globului vizată, de migrația și creșterea demografică.

Migrațiile internaționale prezintă o multitudine de forme (migrația mâinii de lucru necalificate, reîntregirea familiei, refugiați, solicitanți de azil, exod al competențelor etc.) care se înscriu în

⁴⁸ KING, Russel; SKELDON, Ronald; VULLNERATI, Julie, *Internal and international migration: bridging the theoretical divide*. Paper prepared for the IMISCOE “theories of migration and social change conference”, St. Anne College, Oxford, 1-3 July 2008.

⁴⁹ Ibidem.

contexte socio-economice și politice (crize economice, război, catastrofe ecologice, represiune politică) foarte diversificate.

Practic, migrațiile internaționale sunt o deplasare de populație cu transfer de rezidență dintr-un stat în altul și cu schimbarea statutului juridic al populației respective⁵⁰. În comparație cu migrațiile interne, mobilitățile internaționale rămân limitate și în atenția comunității internaționale. Conform Diviziei pentru Populație a ONU, ce a actualizat datele și previziunile în 2008, stocul migranților internaționali reprezintă, 3% din populația mondială, adică 190 milioane⁵¹. În 2005, 37% din volumul total al migranților internaționali proveneau din țări în dezvoltare. Astfel, 28% dintre migranți erau originari din Asia; 33,6% din Europa; 23,3% din America de Nord; 9% din Africa; 3,5% din America Latină și Caraibe; 2,6% din Oceania⁵².

Mișcările transfrontaliere de persoane pot fi concomitent temporare, circulare, permanente sau cu retur, voluntare sau forțate. Ca orice fenomen dinamic, este dificil să se dispună de date în timp real privind locurile de rezidență ale acestor migranți.

Datele ONU permit să se degajeze marile tendințe de flux la nivel internațional, punând înaintea de toate atât mărirea migrațiilor Nord-Sud, cât și Sud-Sud. Fluxul de mobilitate reprezintă atât mișcări de persoane importante cantitativ între țările în dezvoltare, cât și mobilitățile efectuate în direcția țărilor occidentale (mobilități Nord-Nord – 53 milioane de persoane; mobilități Nord-Sud – 14 milioane de persoane; mobilități Sud-Sud – 61 milioane de persoane; mobilități Sud-Nord – 62 milioane de persoane)⁵³.

Aceste fluxuri migratorii internaționale sunt în evoluție. Din anii '60, destinațiile migranților s-au diversificat: doar 30 de țări de primire, mai mult de 500 de mii de migranți, în 1960, față de 64

⁵⁰ Véronique PETIT, *Les migrations internationales*, <http://www2.univ-paris8.fr/sociologie/fichiers/petit2000a.pdf>, p. 2.

⁵¹ Cf. *Migrations internes et internationales*, <http://www.afd.fr/jahia/webdav/site/afd/shared/PORTAILS/SECTEURS/CIT-Migrations.pdf>, p. 8.

⁵² Ibidem, p. 8.

⁵³ UN DESA (2007). *International Migration Report 2006: A Global Assessment*. Department of Economic and Social Affairs. Population Division, http://www.un.org/esa/population/publications/2006_MigrationRep/report.htm.

milioane, în 2005, ceea ce transformă o largă majoritate de țări în zone atât de plecare, cât și de primire a migranților și împiedică orice simplificare a analizelor. Totuși, trei pătrimi din totalul migranților recenzați în lume, în 2005, proveneau doar din 28 de țări. SUA primea 1 din 5 migranți (38 milioane în 2005) și constituia principala zonă de atractivitate mondială atât pentru resortisanți din Nord, cât și din Sud⁵⁴.

Țările cu venituri ridicate au înregistrată, în ansamblu, cea mai ridicată rată de creștere a numărului de emigranți între 1990 și 2005 (41 milioane de persoane). Astfel, în 2005, 115 milioane de migranți internaționali trăiau în țări dezvoltate și 75 de milioane în țări în dezvoltare⁵⁵. Potrivit ONU, emigranții reprezintă, în medie, 9,5% din populație în ansamblul țărilor industrializate și 1,4% în țările în dezvoltare⁵⁶.

Numeroși factori pot explica creșterea fluxurilor migratorii în direcția țărilor dezvoltate. Primul este deschiderea mai importantă realizată de marile țări de primire (SUA, Canada, Germania, Australia), în special în direcția migranților calificați *via* sistemele de imigrare selectivă. Al doilea factor ține de creșterea nivelului de educație în țările în dezvoltare ce mărește posibilitatea ca resortisanții din aceste state să fie acceptați în țările de destinație. Al treilea factor ține de complementaritatea între schimburile de capital, schimburile comerciale și mișcările de persoane. Creșterea netă a primelor două fluxuri, cel puțin până în vara lui 2008, a antrenat, mai ales între țările dezvoltate, o creștere a fluxurilor de migranți. În fine, o ultimă explicație ține de ridicarea nivelului de venit în lumea în dezvoltare.

Mobilitățile umane sunt rezultante ale unei varietăți de factori economici, sociali, culturali, conflictuali, de mediu sau sanitari. Deci nu există o cauză unică a acestor fenomene, chiar dacă unele variabile pot juca un rol mai semnificativ decât altele și pot influența tipul de migrație vizat, temporar sau mai ales permanent.

⁵⁴ Cf. *Migrations internes et internationales*, <http://www.afd.fr/jahia/webdav/site/afd/shared/PORTAILS/SECTEURS/CIT-Migrations.pdf>, p. 9.

⁵⁵ Ibidem, p. 10.

⁵⁶ UN DESA (2008), *Urban Agglomerations 2007*. http://www.un.org/esa/population/publications/wup2007/2007urban_agglo.htm

Înțelegerea fluxurilor migratoare implică o analiză a acestor diferiți factori, adesea interconectați. Este vorba de *factori economici* (căutarea unei situații economice mai favorabile și a surselor de venituri constituie una din primele variabile ce influențează actualmente deciziile de mobilitate pe care le ia un individ sau o comunitate⁵⁷), *factori sociali, educativi și culturali* (percepția diferenței de nivel de viață între țările în dezvoltare și țările dezvoltate, rit inițiativ, diaspora numeroasă, factorul lingvistic), *factori de mediu* (efectul schimbărilor climatice), *factori sanitari*.

Migrațiile interne și internaționale generează efecte atât pozitive, cât și negative ce exercită o influență mai mare sau mai mică asupra stabilității și securității naționale, regionale și globale.

Mai întâi, *migrațiile modifică structura populației dintr-o zonă geografică internă sau din țările de destinație*. Practic, indivizii umani se deplasează temporar sau definitiv dintr-o localitate sau regiune cu resurse și oportunități mai puține spre zona despre care se consideră că oferă condiții de viață și de muncă mai bune. Dacă așteptările indivizilor se îndeplinesc în cea mai mare parte atunci stabilitatea locală, națională și regională nu au de suferit. Dimpotrivă, în cazul în care migrații nu găsesc ceea ce au sperat într-o localitate urbană, într-o regiune din propria țară sau din altă țară, fie își continuă deplasarea spre alte locuri, fie se integrează în diferite structuri informale din domeniul activităților ilegale și ilicite, atentând astfel la stabilitatea și securitatea locală, națională și chiar regională.

În al doilea rând, *migrația poate îmbunătăți folosirea forței de muncă*. Flexibilitatea actuală a lucrătorilor migrați și modurile de mobilitate accelerată permit să se răspundă nevoilor evolutive ale pieței muncii naționale. Această flexibilitate poate totuși să antreneze infracțiuni la legislația internațională a muncii. Unii migrați, mai ales cei vulnerabili, lucrează în ilegalitate, cu salarii foarte mici, ceea ce împiedică integrarea acestora în societățile de primire sau la eventuala lor întoarcere în țara de origine⁵⁸.

⁵⁷ Cf. OCDE (2008). *Perspectives des migrations internationales: SOPEMI*. Edition 2008; OCDE (2009). *L'avenir des migrations internationales vers les pays de l'OCDE*.

⁵⁸ CASSARINO Jean-Pierre, Ed. (2008). *The Conditions of Modern Return Migrants. International Journal on Multicultural Societies*, Vol. 10, No. 2,

În al treilea rând, *migrațiile favorizează o repartitie a veniturilor între indivizi și zone economice inegale*. Migrația se produce majoritar din zonele în care veniturile sunt mai mici spre cele unde ele sunt mai mari. O parte însemnată din banii câștigați sunt trimiși de către emigranți familiilor lor⁵⁹. Aceasta poate contribui la stabilitatea socială în localitățile sau țările de origine ale emigranților, prin ridicarea nivelului de trai al populației locale. De asemenea, în perioade de avânt economic, este posibil ca o parte din banii trimiși acasă de către emigranți să ducă la dezvoltarea unor activități economice familiale sau de tip mici întreprinderi.

În al patrulea rând, *migrațiile pot favoriza schimburile de informații, transferul de tehnologii și resurse intelectuale*, suscitând peste tot inovația, necesară activității economice. Aceste fluxuri de cunoștințe implică o circulație a migraților între zonele de primire și origine. Migrația persoanelor înalt calificate a crescut mult după 1990. Acest fenomen afectează statele printr-o repartitie internă eronată a competențelor, zonele rurale fiind adesea părăsite de către persoanele calificate. Mobilitățile pot implica astfel un deficit de competențe în unele zone și sectoare sensibile, ajungând la o capacitate mică de a reține indivizii calificați printr-o ofertă socio-economică tentantă⁶⁰. Colectivitățile locale din astfel de zone nu ajung niciodată să recruteze personal calificat din lipsă de buget și infrastructuri locale suficient de atractive, penalizând astfel puternic procesul de descentralizare. Dacă migrațiile sunt benefice indivizilor, deoarece veniturile private ale migraților cresc, unele state sau colectivități locale își văd diminuat capitalul uman fără a putea finanța educația generațiilor următoare, din lipsă de resurse.

În timp ce numărul migraților internaționali mai puțin calificați tinde să scadă, numărul migraților cu pregătire superioară tinde să crească. De exemplu, în UE, în perioada 1990-2000, numărul

2008, <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001812/181209e.pdf>, pp. 95-105.

⁵⁹ *Les transferts d'argent: travailleurs migrants et envois de fonds* <http://www.ifad.org/pub/factsheet/remittances/f.pdf>.

⁶⁰ Ron SKELDON, *Globalization, Skilled Migration and Poverty Alleviation: Brain Drains in Context*, http://www.migrationdrc.org/publications/working_papers/WP-T15.pdf.

imigranților slab calificați a trecut de la 8,4 milioane la 9,7 milioane, numărul imigranților cu studii superioare a trecut de la 2,16 milioane la 4,2 milioane de persoane⁶¹. Efectele fenomenului cunoscut sub numele de *brain drain* sunt larg dezbătute în cercurile academice. Practic, prin acest fenomen, statele de plecare a emigranților pierd capital uman în timp ce țările de destinație câștigă un valoros capital uman la a cărui formare nu a contribuit. În timp, statele de origine ale migranților se pot confrunta cu probleme de dezvoltare economică, socială și culturală din lipsă de capital uman capabil să se implice în procesul de dezvoltare a țării. Prin urmare, într-o anumită măsură, stabilitatea țărilor de plecare poate fi pusă în pericol prin diminuarea capitalului uman.

În al cincilea rând, *migrațiile au o strânsă legătură cu sănătatea*. Starea sanitară a anumitor populații, afectată prin malnutriție și foamete, poate influența deplasările în masă. La nivel internațional, pandemiile globale (gripa aviară, sindromul respirator acut sever; HIV/SIDA etc.) pot implica o limitare a oportunităților de mobilități și a comerțului internațional și afecta economiile și resortisanții din zonele respective. De asemenea, este important să se aibă în vedere impactul emigrației din zonele de conflict asupra sănătății persoanelor deplasate, mai ales la nivelul sechelelor psihice, ce afectează capacitățile de reintegrare socio-economică. În acest mod, este adusă atingere stabilității sociale și economice locale, naționale și regionale. În același timp, se pot ivi situații de insecuritate la nivel local și național.

În plus, trebuie avută în vedere migrația specialiștilor din domeniul sănătății care poate afecta serios dezvoltarea sistemului de sănătate din țările de origine ale migranților. De exemplu, peste 1.000 de medici au plecat din România în primele luni ale anului 2011, dintre aceștia, 30% fiind medici de familie. Tendința a fost ca 260 de medici să emigreze în fiecare lună a anului 2011, astfel încât, la

⁶¹ ÖZDEN & SCHIFF Maurice (2006). *International migration, remittances and the brain drain*. The World Bank; http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2005/10/21/000012009_20051021094619/Rendered/PDF/339880rev.pdf.

nivelul întregului an, se estimează că 3.000 de medici au plecat din sistemul românesc de sănătate⁶².

În al șaselea rând, *fluxurile migratoare pot afecta stabilitatea socială*. Mobilitățile pot fi vectori de stabilitate socială deoarece permit o reglare a presiunilor sociale legate de tinerii ce sunt numeroși în populația din unele țări⁶³. Pe de altă parte, în alte condiții, mobilitățile pot favoriza emergența instabilității sociale și conflictele în cazul deplasărilor mari de persoane în situații tensionate datorită caracterului redus al resurselor economice sau deteriorării mediului ambiant, acceptării sociale și xenofobiei⁶⁴.

În esență, fenomenele demografice analizate au un impact direct semnificativ asupra stabilității și securității locale, regionale și internaționale.

Astfel, slaba creștere demografică în țările industrializate impune ca, *în materie de apărare și securitate, accentul să cadă pe tehnologie*. Dar, puternica creștere a populației în țările în dezvoltare face ca numărul locuitorilor să constituie componenta principală a puterii lor. La rândul său, *urbanizarea planetară face conflictele urbane să fie cele mai probabile și fluxul mereu mai numeros de refugiați să ducă la tensiuni potențial destabilizante într-un număr de regiuni ale lumii*.

Lumea în dezvoltare pare să se bifurce în ceea ce privește evoluția sa demografică: pe de o parte, există state în care rata creșterii populației scade (Brazilia, Indonezia) și, pe de alta, state în care rata de fecunditate rămâne ridicată (Africa Sahariană, Orientul Mijlociu și America Centrală)⁶⁵. De aici, rezultă că centrul de

⁶² 1.000 de medici emigranți în 2011, <http://www.ziarulring.ro/stiri/27726/10-00-de-medici-emigranti-in-2011>.

⁶³ Richard BLACK, Jon SWARD, *Migration, Poverty Reduction Strategies and Human Development*, http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2009/papers/HDRP_2009_38.pdf.

⁶⁴ Brown OLI (2007), *Climate change and forced migration: observations, projections and implications. A background paper for the 2007/2008 UNDP Human Development Report, Fighting climate change: human solidarity in a divided world*. http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2007-2008/papers/brown_oli.pdf.

⁶⁵ *Introduction*, http://www.rand.org/pubs/conf_proceedings/2005/CF169.1.pdf, p. 6.

gravitate al populației mondiale se deplasează din țările dezvoltate către țările în dezvoltare.

Pe de altă parte, migrația legală și ilegală au un impact serios asupra stabilității și securității regionale și globale.

Aceste trei tendințe pot avea următoarele consecințe pentru stabilitate și securitate, la toate cele trei niveluri:

1) *Natura conflictelor se schimbă.* Conflictele urbane se vor extinde. Acest mod de conflict atrage mișcări de gherilă și insurgenți, deoarece conflictul urban anulează, în parte, dezechilibrul tehnologic între forțele beligerante. De asemenea, apa potabilă va deveni un factor important și va fi folosită ca instrument strategic în regiunile în care este rară.

2) *Bazele puterii națiunilor se schimbă.* Țările cu populație numeroasă își vor întemeia puterea pe numărul locuitorilor lor, adică vor constitui armate de masă, în timp ce statele cu fecunditate scăzută vor tinde să compenseze numărul mic de locuitori prin forțe armate de elită, profesionale și dotate cu armament și tehnică de luptă sofisticate, de ultimă generație.

3) *Sursele de conflict se vor schimba.* Fluxurile mari de refugiați, numărul mare de tineri predispuși la violențe în unele țări din regiunea Africii de Nord/Orientul Mijlociu ca Egipt sau Libia, diferențele de creștere demografică între grupurile etnice sau culturale pot furniza ingrediente pentru conflicte. De aici, necesitatea gestionării lor adecvate de către organizațiile regionale și, mai ales, de către organizațiile competente ale comunității internaționale. De asemenea, schimbările climatice ce vor afecta diferit statele lumii vor putea conduce la conflicte intra- și interstatale în regiunile în care resursele naturale, îndeosebi apa și terenurile agricole, devin tot mai puține și, deci, insuficiente pentru populațiile din zonă.

Capitolul 5 **CRIZA FINANCIAR-ECONOMICĂ ȘI STABILITATEA ȘI** **SECURITATEA LOCALĂ, REGIONALĂ ȘI** **INTERNAȚIONALĂ**

Lumea este expusă la cea mai severă criză financiar-economică din ultimele decenii. Această criză, deși a debutat în august 2007 în SUA, în prezent, a cuprins întregul mapamond. Cu excepția statelor emergente⁶⁶, actuala criză financiar-economică a lovit din plin toate țările lumii, toți actorii economici și financiari statali și nonstatali, generând efecte negative pe toate planurile – social, economic, politic, militar și de mediu. Toate aceste efecte, ce au un caracter cumulativ din cauza interdependenței lor, produc consecințe sociale, economice, politice, militare și de mediu, care, la rândul lor, aduc atingere stabilității și securității locale, regionale și internaționale. Cu alte cuvinte, actuala criză financiar-economică afectează familiile și comunitățile din întreaga lume. Această paralizie a sistemului financiar mondial cheamă la o multiplicare a eforturilor naționale și internaționale în vederea restabilirii stabilității, încrederii și creșterii economice⁶⁷.

Deși a fost declanșată de evenimentele de pe piața imobiliară din SUA, criza economică și financiară constituie un serios pericol pentru economia mondială prin efectele negative pe care le generează. Astfel, impactul actualei crize financiar-economice se exercită atât asupra dezvoltării economice, cât și asupra și dezvoltării sociale.

Impactul crizei financiar-economice asupra **dezvoltării economice** vizează trei domenii interdependente și anume:

- *Sectorul financiar.* Consecințele directe și indirecte ale crizei financiare lovesc sectorul financiar și de afaceri din aproape toate țările. Astfel, asistăm la o reducere a fluxului de capitaluri

⁶⁶ *Pourquoi les pays émergents sont-ils épargnés par la crise financière?*
<http://www.canalacademie.com/ida2860-Pourquoi-les-pays-emergents-sont-ils-epargnes-par-la-crise-financiere.html>.

⁶⁷ *Secrétaire général de l'OCDE, Réponse stratégique à la crise financière et économique: contributions à l'effort mondial*, <http://www.oecd.org/ponsecrise17h20le10/11/2009>, pp. 2-3.

private și la declinul Investițiilor Străine Directe. În plus, investitorii și cei care împrumutau înainte trebuie să facă față lipsei de lichidități.

- *Sectorul comercial.* Criza financiar-economică a impus o semnificativă constrângere asupra țărilor puternic dependente de exportul de resurse naturale și, mai ales, celor dependente de exportul de cupru, petrol, lemn și diamante. Pe de altă parte, criza a dus la restrângerea consumului populației, ceea ce a afectat atât sectorul de producție, cât și pe cel al comerțului.

- *Creșterea economică.* Criza afectează grav țările care au înregistrat o creștere continuă pe o perioadă de câțiva ani, creștere ce s-a bazat pe ameliorarea fundamentelor economice și adoptarea de politici financiare prudente. De fapt, criza actuală a afectat creșterea economică atât în țările dezvoltate, cât și în țările în curs de dezvoltare. Se pare că țările emergente (China, India, Rusia, Brazilia) au fost mai puțin atinse de actuala criză financiar-economică. Economiiile emergente au rezistat la încetinirea creșterii economice din SUA și Europa până în primul semestru al anului 2008, dată de la care criza a început să se intensifice, făcând ca fluxurile de capital către țările în dezvoltare să se diminueze serios. Această criză financiar-economică ce s-a extins și asupra piețelor emergente a evidențiat temeri de riscuri sistemice pentru sistemul financiar internațional. Totuși, economiiile emergente ale căror fundamente erau solide înainte de criză au fost mai puțin atinse. Deteriorarea condițiilor de finanțare a fost mai importantă în țările ce aveau deficite mari ale balanței comerciale și o supra-abundență de concesiuni înainte de intensificarea crizei financiare⁶⁸.

În același timp, criza financiar-economică are un impact negativ semnificativ și asupra *dezvoltării sociale*. În special în țările în dezvoltare, o criză economică se transformă rapid într-o criză socială. De exemplu, Africa este atât de aproape de pragul sărăciei că o criză economică se transformă rapid într-o criză socială. În această privință, anul 2008 a fost cel al unei duble crize: o criză alimentară în

⁶⁸ Christiane RUBEIZ, *L'incidence de la crise financière internationale sur les pays émergents*, <http://www.fgm.usj.edu.lb/files/a52009.pdf>, p. 1.

primul semestru al anului 2008 și o criză economică mai generală în primul trimestru al anului 2009⁶⁹.

De asemenea, criza financiară a avut un efect indirect asupra sărăciei, din cauza impactului asupra locurilor de muncă. Astfel, actuala criză financiar-economică a pus capăt unei perioade de creștere economică mondială, adăugându-se crizelor deja prezente, mai ales în domeniul alimentar și energetic, fără a uita schimbările climatice ce ar putea afecta aproape toate statele lumii.

Efectele crizei sunt transmise țărilor pe două canale principale:

- *canalul financiar*, prin bursele de valori mobiliare, sectorul bancar și Investițiile Străine Directe;

- *canalul economic*, în relație cu evoluția transferurilor de fonduri ale migranților, importurile, exporturile și Ajutorul public pentru dezvoltare.

Actuala criză financiar-economică a afectat întreaga lume, dar, într-o măsură mai mare, țările în dezvoltare și persoanele sărace din întreaga lume. Astfel, creșterea prețurilor la alimente și carburanți, ca și insecuritatea locului de muncă sunt printre factorii care accentuează inegalitățile în perioada de încetinire economică. În acest context, fenomenul pauperizării datorat cheltuielilor legate de îngrijirile de sănătate s-a amplificat. Inevitabil, cei mai vulnerabili vor fi cei mai puternic atinși: săracii, marginalizații, copiii, femeile, handicapatii, persoanele în vârstă și toți cei care suferă de maladii cronice. De aceea, ***menținerea unui sistem de protecție socială viabil este o necesitate în perioada de criză***. El contribuie la asigurarea stabilității sociale și politice locale. Faptul că o mare parte din locuitorii unei țări au calitatea de populație pauperizată este cel mai periculos ingredient al unor proteste sociale, tensiuni și chiar al unor revolte sociale. În cazul acestora din urmă, încrederea populației în guvernanți este drastic diminuată sau chiar absentă.

În al doilea rând, pentru ***relansarea economică este nevoie de investiții în capitalul uman***. Or, un capital uman sănătos este

⁶⁹ Pr. Mohammed BENHAMMOU, *L'impact de la crise économique internationale sur le développement économique et social en Afrique*, http://www.rosalux.sn/wp-content/uploads/2011/04/ImpactCriseEcoMondi_a_levfinale-cadre-school.doc.pdf, p. 11.

fundamentul productivității economice și factorul ce va permite să se accelereze întoarcerea la stabilitatea economică. De aceea, apreciem că în situație de criză, se cer făcute investiții în *educație* și *infrastructură*. În ceea ce privește *educația*, ar fi de dorit ca toate persoanele din grupa de vârstă 16-50 de ani, care nu au un loc de muncă stabil, să fie cuprinse într-o formă de învățământ. Prin această modalitate se realizează următoarele: tinerii (16-25 de ani) învață o meserie cerută pe piața muncii; persoanele cu vârste cuprinse între 26-50 de ani își perfecționează pregătirea profesională și/sau dobândesc o nouă meserie; toți cei vizați au o activitate utilă lor și societății; se diminuează influența grupurilor informale ce au ca obiect de activitate furtul, crima, vandalismul urban, prostituția, contrabanda, traficul de droguri, de arme, de ființe umane. Pe de altă parte, investiția în educație, îndeosebi a tinerilor, în timp, devine un atu semnificativ în ceea ce privește cunoașterea și asimilarea valorilor naționale, ale moralei și eticii definerii pentru identitatea națională. Toate acestea, în final, devin elemente ale stabilității sociale, ale continuării tradițiilor și promovării valorilor naționale. Altfel, un tineret debusolat, lipsit de perspective este mai ușor atras de valori străine, de tentația migrației și/sau a intrării în diferite grupuri informale criminale.

De asemenea, investiția în capitalul uman are o contribuție importantă la diminuarea șomajului. În toate țările, criza financiar-economică a făcut ca numărul de locuri de muncă suprimate să fie foarte mare. El este de ordinul a 300.000 în Franța și de aproape 3 milioane în SUA⁷⁰.

La rândul său, anul 2011 a fost marcat de îngrijorări privind rata de creștere a șomajului care, potrivit Organizației Internaționale a Muncii (OIM), a ajuns la cifra alarmantă de aproape 200 milioane de persoane fără posibilitatea de a munci și care se află fără resurse pentru ei și familiile lor⁷¹. Totodată, OIM subliniază că ar trebui

⁷⁰ Patrick QUINQUETON, *La crise économique, ses conséquences sociales et l'intervention politique*, http://www.mrc-france.org/La-crise-economique-ques-consequences-sociales-et-l-intervention-politique_a94.htm l, p. 1.

⁷¹ Tania HERNANDEZ, *Le chômage dans le monde à cause de la crise économique en 2011*, <http://www.radiohc.cu/fr/speciaux/exclusives/2614-le-chomage-dans-le-monde-a-cause-de-la-crise-economique-en-2011.html>, p. 1.

create cel puțin 80 milioane de noi locuri de muncă în următorii doi ani pentru a se reveni la rata de folosire globală a forței de muncă din 2008⁷². De aceea, o nouă recesiune ar putea să se producă în economia mondială, ceea ce ar duce la tensiuni sociale cauzate de nemulțumirile generate de șomaj și percepția că greul crizei este distribuit de o manieră nedreaptă în societate.

La rândul său, SUA, se confruntă cu o gravă problemă a șomajului mai ales în rândul tinerilor. La fel, Europa trece printr-o situație similară. Crizele declanșate în Grecia, Italia, Portugalia și Spania, pentru a da doar câteva exemple de țări serios afectate de criză, demonstrează că, în măsura în care guvernele caută soluții economice ireale cu mecanisme financiare pentru a ieși din impas, cei care suferă cel mai mult și suportă o astfel de situație sunt milioanele de bărbați și femei care îngroașă listele de șomeri. Aceștia sunt potențiali revoltați, sunt cei care vor transforma criza economică într-una socială, marcată de tensiuni și conflicte sociale.

Un recent raport al Oficiului European de Statistică arată că șomajul în zona euro a crescut și a atins 16.294.000 de persoane, cifra cea mai mare înregistrată în regiune. Aici, trebuie adăugat că țările ce folosesc moneda comună au, în total, o rată a șomajului de 10,3%⁷³. Spania este în capul listei în ceea ce privește deteriorarea progresivă a pieței sale de muncă, 22,8% din populația sa activă nu are locuri de muncă, Grecia vine după ea cu 18,3%⁷⁴.

În privința *infrastructurii*, îndeosebi a celei rutiere un parteneriat public-privat ar fi de dorit întrucât angajează eforturile statului, dar și pe ale sectorului privat, presupunând eforturile unui număr mare de lucrători și răspunderea și finanțele a doi parteneri - sectorul public și sectorul privat.

În al treilea rând, se impune ***promovarea stabilității sociale***. Alături de educație, repartiția echitabilă a îngrijirilor medicale aduce o contribuție esențială la coeziunea socială. Aceasta este cea mai bună protecție de care se dispune împotriva tulburărilor sociale la nivel național sau internațional. Populațiile sănătoase, productive și stabile constituie mereu un atu, îndeosebi în perioadele de criză.

⁷² Ibidem, p. 1.

⁷³ Ibidem, p. 1.

⁷⁴ Ibidem, p. 2.

În al patrulea rând, se impune **ameliorarea eficacității** activității umane în toate sectoarele. Aici, este de dorit o bună guvernare, definită prin transparență și loialitate față de cetățeni în calitatea lor de contribuabili.

În al cincilea rând, se cere **întărirea securității**. Este vorba atât de securitatea umană, cât și de securitate națională pe toate componentele acesteia. De asemenea, un rol important îl are și securitatea regională care, pe timp de criză economică, poate fi grav afectată de crize sociale. De exemplu, Europa a cunoscut o serie de crize sociale în Grecia, Italia, Spania sau Portugalia, unde guvernanții au încercat, prin măsuri drastice de austeritate – tăieri de salarii și pensii, reducerea cheltuielilor din sectorul bugetar-, să iasă din criza economică. Dacă mai multe regiuni sunt cuprinse de crize sociale, evident că securitatea din întreaga lume va avea de suferit. De fapt, o lume în care dezechilibrele economice, sociale, politice, de mediu sunt considerabile nu este nici stabilă, nici sigură.

În concluzie, se poate aprecia că actuala criză financiar-economică joacă un rol însemnat în materie de stabilitate și securitate locală, regională și internațională. Practic, ea a condus la deprecierea stabilității naționale și regionale, la acutizarea tensiunilor și conflictelor sociale în numeroase țări europene și nu numai.

CONCLUZII ȘI PROPUNERI

Stabilitatea și securitatea locală, regională și internațională sunt sisteme deschise interdependente. Există o multitudine de fenomene diverse ca natură, dar cu impact semnificativ asupra acestora.

Globalizarea este unul dintre aceste fenomene, ce generează efecte pozitive și negative, care, la rândul lor, exercită o influență mai mare sau mai mică asupra stabilității și securității la toate cele trei niveluri amintite. De aici, necesitatea adoptării la nivel local/național și global a unor măsuri care să ducă la maximizarea efectelor benefice și minimizarea efectelor nedorite ale globalizării. În acest sens, se **pare că integrarea regională este una din soluțiile viabile la care au recurs statele lumii**. În prezent, există o paletă largă de asemenea, organizații⁷⁵.

Schimbările climatice constituie un alt fenomen cu impact deosebit asupra stabilității și securității locale, regionale și globale. **Prevenirea, dar, mai ales, limitarea efectelor nedorite ale acestui fenomen intră în sarcina tuturor instituțiilor statale, organismelor regionale și internaționale cu competențe în materie de protecție a mediului ambiant, precum și al organizațiilor societății civile (de la toate nivelurile de existență și manifestare a acesteia) cu vocație în domeniul amintit.**

Fenomenele demografice joacă, la rândul lor, un rol important în menținerea stabilității și securității naționale, regionale și internaționale.

Creșterea demografică a populației mondiale, îndeosebi în țările în dezvoltare, este un fenomen cu implicații complexe asupra stabilității și securității naționale, regionale și mondiale. Efectele sale negative sunt evidente dacă se are în vedere ritmul rapid de creștere al populației mondiale în ultimele decenii⁷⁶ și posibilitățile economiilor naționale și mondiale de asigurare a unui trai decent acestor persoane. De aceea, se impune adoptarea unor **măsuri adecvate, la nivelul**

⁷⁵ Petre DUȚU, *Mediul de securitate în contextul globalizării și integrării regionale*, Editura UNAp, București, 2007, pp. 46-61.

⁷⁶ *Fiche de données sur la population mondiale 2011*, http://www.prb.org/pdf11/2011population-data-sheet_fr.pdf, p. 3.

fiecărei țări, prin care creșterea demografică să fie susținută prin măsuri sociale, economice, politice și de mediu.

Îmbătrânirea populației în țările dezvoltate este un alt fenomen demografic ce se cuvine studiat și care necesită adoptarea unor măsuri pentru atenuarea efectelor sale sociale, economice și politice negative. În acest sens, **măsurile ce se impun a fi adoptate țin atât de guvernele respectivelor țări, cât și de organizațiile regionale și internaționale ce au competențe în domeniu. Astfel, se pot adopta măsuri de creștere a natalității, pe de o parte, și de încurajarea a imigrației, pe de altă parte.** De altfel, state precum SUA sau Canada au adoptat măsuri adecvate privind imigrarea în spațiul lor. De asemenea, pentru țări ca România și nu numai, se impun adoptate **măsuri economice și sociale de stopare a migrației externe, îndeosebi a persoanelor cu studii superioare.**

Urbanizarea este un alt fenomen demografic cu impact serios asupra stabilității și securității locale și regionale. Aglomerările urbane se definesc prin diminuarea controlului social al comunității asupra locuitorilor săi. Lipsa locurilor de muncă, a locuințelor și chiar a posibilităților de dezvoltare umană îndeosebi a tinerilor poate face ca unii dintre locuitorii orașelor să devină victime ale organizațiilor informale ilegale (crimă organizată, mai ales). De asemenea, persoanele lipsite de unui trai decent pot crea tensiuni și chiar conflicte, de tipul revoltelor sociale. **Măsurile ce se cer a fi luate țin de capacitatea fiecărei țări de a gestiona situațiile de instabilitate socială cu care se confruntă.**

Migrația reprezintă un fenomen demografic cu urmări diverse atât pentru țara de plecare, cât și pentru țara de destinație. **Efectele benefice se cer maximizate, iar cele negative minimizate printr-un ansamblu de măsuri sociale, economice, politice și de mediu adoptate atât la nivel național, cât și la cel al organizațiilor regionale.** În același timp, organismele internaționale competente trebuie să adopte măsuri concrete de gestionare a acestui fenomen natural, complex și neîntrerupt de deplasare a persoanelor între țări de pe același continente, dar și de pe continente diferite.

Astfel, la nivel național, se pot **adoptă măsuri economice și sociale atractive pentru cetățenii țării respective, în așa fel încât aceștia să nu dorească să-și părăsească ținutul natal pentru a emigra în căutarea unor condiții de viață și de muncă mai bune.** De

asemenea, se pot adopta **măsuri economice, sociale, politice, legislative fie de încurajare a imigrației, fie de stopare a acesteia.**

Fenomenele analizate succint – **globalizarea, schimbările climatice și fenomenele demografice, actuala criză financiar-economică** – sunt interdependente. Efectele lor asupra stabilității și securității sunt cumulative, indiferent de sensul manifestării lor.

Criza financiar-economică are efecte nedorite atât pentru state, cât și pentru cetățenii acestora. **De aceea, măsurile de minimizare a consecințelor sale negative se cer a fi luate, mai întâi, la nivel național, și apoi regional.** Numai așa se pot elimina tensiunile sociale și posibilele conflicte socio-economice.

Pe de altă parte, trebuie avut în vedere că actuala criză financiar-economică are un impact semnificativ asupra amplexului, intensității și frecvenței manifestării unor fenomene precum migrația și globalizarea cărora le poate amplifica efectele nedorite. De asemenea, criza financiar-economică poate accentua consecințele schimbărilor climatice prin absența fondurilor financiare și a mijloacelor materiale necesare combaterii efectelor negative ale acestora fenomene.

De aceea, măsurile sociale, economice, politice, militare și de mediu se impun a fi concertate, continue și sistematice la toate cele trei niveluri – local, regional și internațional. Totodată, apreciem că implicarea comunității internaționale trebuie să fie mult mai mare și mai transparentă decât până acum. În plus, măsurile adoptate trebuie să fie corelate pe plan social, economic, politic, militar și de mediu.

Multe state au încercat să iasă din criza financiar-economică prin măsuri dure de austeritate, precum diminuarea sau înghețarea salariilor bugetarilor, înghețarea pensiilor, creșterea TVA. Apreciem că asemenea măsuri sunt unilaterale și au o eficacitate redusă. Firesc ar fi să se adopte la nivel național măsuri de creștere economică, susținute de către organismele financiare internaționale. În acest sens, opinăm că o **eficiență sporită ar avea cuprinderea tuturor persoanelor cu vârste între 16 și 50 de ani care nu au loc de muncă în forme de pregătire profesională.** Altfel spus, în perioada de criză financiar-economică se cere investit în om pentru a forma și dezvolta capitalul uman necesar depășirii crizei. Pe de altă parte, ar trebui **investit în infrastructuri**, îndeosebi în cele rutiere, care ar ocupa o mare parte a persoanelor aflate în șomaj. Acționând pe aceste trei

direcții – măsuri de austeritate reale, investiție în capitalul uman și în infrastructuri – se asigură stabilitatea economică și, prin aceasta, se ajunge la stabilitatea socială și la cea politică atât de necesare depășirii crizei financiar-economice.

În același timp, **menținerea unui sistem de protecție socială viabil este o necesitate în perioada de criză**. El contribuie la asigurarea stabilității sociale și politice locale, precum și a celei regionale. În acest sens, trebuie văzut ce s-a întâmplat și ce se întâmplă în continuare în Uniunea Europeană în domeniul ieșirii din criza financiar-economică. Faptul că o mare parte din locuitorii unei țări se încadrează în categoria de populație pauperizată este cel mai periculos ingredient al unor proteste sociale, tensiuni și chiar al unor revolte sociale.

În final, apreciem că stabilitatea și securitatea locală, regională și internațională sunt puternic dependente de acțiunea fenomenelor analizate. De aceea, măsurile sociale, economice, politice, militare și de mediu adoptate la un nivel sau altul trebuie să fie corelate, concertate și susținute concret de către instituțiile financiare regionale și internaționale. De asemenea, organizațiile regionale trebuie să se implice mai mult și mai concret în ieșirea din criza financiar-economică a statelor membre.

BIBLIOGRAFIE

Lucrări de autor

1. DUȚU Petre, *Populație mondială și securitate internațională*, Editura UNAp, București, 2005.
2. DUȚU Petre, *Mediul de securitate în contextul globalizării și integrării regionale*, Editura UNAp, București, 2007.
3. DUȚU Petre, *Globalizare versus separatism politic*, Editura UNAp, București, 2010.
4. FRUNZETI Teodor, ZODIAN Vladimir (coordonatori), *Lumea 2011*, București, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2011.

Resurse bibliografice pe INTERNET

1. http://www.prb.org/pdf11/2011population-data-sheet_fr.pdf
2. http://stockage.univ-brest.fr/~fdupont/deug_mass/cours2annee/files/chapitre6.pdf
3. <http://www.cceg.ro/2008stiri/49.htm>
4. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=26&langId=ro>
5. http://www.ioanenciu.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=69:migratia-in-uniunea-europeana-si-libera-circulatie-a-fortei-de-munca
6. <http://www.presidency.ro/static/ordine/SNAp/SNAp.pdf>
7. http://www.securitatenationala.ro/e107_plugins/content/content.php?content.29
8. <http://hetg.ac-reunion.fr/spip/spip.php?article82>
9. <https://www.csis.gc.ca/pblctns/cmmntr/cm86-fra.asp>
10. http://www.adevarul.ro/financiar/business_extern/Cum_a_schimbata_dezastrul_Fukushima_harta_energiei_0_645536019.html

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Redactor: Cristina BOGZEANU

Tehnoredactor: Marioara PETRE-BAJENARU

Bun de tipar: 13.06.2012

Hârtie: A4

Format: A5

Coli tipar: 3,75

Coli editură: 1,875

Lucrarea conține 60 pagini

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Șoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, București

Telefon: (021) 319.56.49, Fax: (021) 319.55.93

E-mail: cssas@unap.ro, Adresă web: <http://cssas.unap.ro>

0162/527/2012

C. 231/2012